

Iz hrvatske medicinske prošlosti From Croatian medical history

HRVATSKI LIJEČNIČKI ZBOR U RAZDOBLJU TRANZICIJE 1989.–1997.

CROATIAN MEDICAL ASSOCIATION IN THE PERIOD OF TRANSITION 1989–1997

ANTE DRAŽANČIĆ, IVAN BAKRAN*

Deskriptori: Medicinska društva – povijest; Socijalne promjene; Hrvatska

Sažetak. Na temelju čitanja 56 zapisnika Predsjedništva odnosno Glavnoga odbora Zbora, zapisnika godišnjih skupština te drugih relevantnih publikacija, prikazana su događanja u Hrvatskome liječničkom zboru u prvom razdoblju društvene i tržišne tranzicije, od prvih demokratskih izbora u zemlji do početka 1997. godine. Prikazani su ustroj Zbora prije tranzicije, promjene u ustroju, tj. u statutima Zbora u prve tri godine, kada se Zbor vraća svojim starim nazivima te – posebice valja naglasiti – uvodi tajnost glasovanja za čelna mjesta. Redom su spomenuti i analizirani apeli, sastanci i simpoziji koji su u središnjici Zbora održavani u vrijeme agresije na Hrvatsku, s ciljem traženja međunarodne pomoći u obrani Domovine, prikazan je sukob predsjednika Zbora i Ministarstva zdravstva, učlanjivanje Zbora u međunarodne asocijacije, pretvaranje stručnih sekcija u stručna društva, utemeljenje novih stručnih društava, osnivanje Komisije za prava čovjeka i medicinsku etiku, »Norveška inicijativa« za pomirenje u ratu sukobljenih strana, neodržani IX. kongres i održani X. kongres hrvatskih liječnika u Zadru. Dan je popis liječnika poginulih u ratu. Prikazane su djelatnosti na osnivanju Hrvatske liječničke komore te suprotstavljanja Zbor-Komora. Pregled završava izdavačkom djelatnošću i manje poznatim djelatnostima Zbora te naporima poduzetim za pribavljanje novca za obnovu Hrvatskoga liječničkog doma i uređenje zbornih prostorija. Poimenično su spomenuti kolege i kolegice koji su sudjelovali u tim često dramatičnim trenucima tranzicije.

Descriptors: Societies, medical – history; Social change; Croatia

Summary. By reviewing the minutes of the 56 sessions of the Presidency and thereafter of the Management council of the Croatian Medical Association, the minutes of annual conventions and other relevant publications, the events in the Croatian Medical Association in the first period of social and market transition, from the first democratic elections in the country up to the beginning of the year 1997 are presented. The construction of the Association before transition, its changes in the statutes during the first three years are demonstrated: the Association restores its old and previous denominations, the professional sections convert to professional societies, the secret elections for all leading places in the organization are introduced. One after another are presented the appeals, meetings and symposia that were sent or held in the headquarter at a time of aggression against Croatia with an aim to ask international help in the defense of the homeland. The conflict between the president of the Association and the Ministry of health and social affairs is presented, as well as the introducing of the Association and its societies in international organizations, the establishing of new scientific/professional societies, the founding of the Commission for human rights and medical ethics, the Norwegian initiative for conciliation of conflicted parties during the war, the non-held 9th and the held 10th Congress of Croatian physicians in Zadar. The list of succumbed Croatian physicians during war is presented. The Association's activity in establishing the Croatian Medical Chamber and thereafter the encounter Association-Chamber is presented as well. The review ends by demonstration of less pronounced activities and by efforts to provide money necessary for renovation of Association's building. Separately the names of colleagues who actively participated in often dramatic moments of transition are mentioned.

Liječ Vjesn 2010;132:43–61

Godine 2009. navršava se 20 godina od redovite 96. godišnje izborne skupštine održane 24. travnja 1989. Na toj skupštini izabrano je novo Predsjedništvo Zbora liječnika Hrvatske, koje su činili, na temelju statuta donesenog 1986. godine, delegati svih osnovnih organizacija Zbora. Ta je 1989. godina bila početak tranzicijskih promjena, koje su nekoliko godina bile vrlo intenzivne. Tranzicijske promjene, kao i u drugim istočnoeuropskim »socijalističkim« zemljama, obuhvaćale su politički prijelaz iz jednostranačkog u višestranački sustav, ali istodobno i ekonomski prijelaz iz dirigiranoga socijalističkog u »slobodno« tržišno gospodarstvo. Tržišne promjene nameću i promjene zdravstvenog sustava. Hrvatska je imala dodatnu nesreću da je bila izložena velikosrpskoj agresiji, što je donijelo brojne druge moralne, emocionalne i stvarne probleme: ljudske žrtve,

ranjenike i invalide, prognanike i izbjeglice, smanjenu zaposlenost, drastični pad nacionalnoga dohotka, razorene ili oštećene mnoge zdravstvene ustanove. Sva su navedena zbivanja imala reperkusiju na zdravstvenu zaštitu naroda, na razvoj zdravstvene zaštite, na mogućnost ostvarivanja prava zdravstvene zaštite, na staleški položaj i ulogu liječnika u našem društvu.

Godinama, gotovo pola stoljeća je status liječnika, pa tako i našega Zbora, bio minoriziran. Kako smo mogli anu-

* **Medicinski fakultet u Zagrebu** (prof. dr. sc. Ante Dražančić, dr. med.; prof. dr. sc. Ivan Bakran, dr. med.)

Adresa za dopisivanje: Prof. dr. sc. A. Dražančić, Jakova Gotovca 7, 10000 Zagreb, e-mail: ante.drazancic@zg.t-com.hr

Primljeno 20. srpnja 2009., prihvaćeno 16. rujna 2009.

lirati tu minorizaciju? Ne zaboravimo međutim da su problemi liječništva i želje naših liječnika u gotovo 125 godina postojanja našega Zbora bili isti ili vrlo slični. Godinama su problemi bili neriješeni, na što je upozoravano na našim skupštinama: znanstveni i stručni rad, liječnička etika, staleški interesi, sudjelovanje Zbora u programiranju i rješavanju zdravstvenih problema naroda, liječničko obrazovanje, nadzor nad radom liječnika, medicinsko izdavaštvo i drugo. A 1989. godine mi liječnici smo očekivali rješavanje svih tih problema, podjednako kao što su zaposleni očekivali plaće ekvivalentne onima u zapadnim demokracijama.

Ustroj i statuti Zbora

Prvi Statut, odnosno Pravila »Zbora liečnikah Hrvatske i Slavonije« (ono »i Dalmacije« je na originalu prekriziženo) donesena su prigodom utemeljenja Zbora 1874. godine. Kasnije promjene prvih Pravila donesena su pravilnicima odnosno statutima 1920, 1955, 1977. i 1986. godine.^{1,2,3}

U tada postojećem Statutu iz 1986. godine, »Zbor liječnika Hrvatske (ZLH) je društvena organizacija, u koju su dobrovoljno udružene osnovne organizacije ZLH (OOZ) koje samostalno djeluju na području općina i grada, kao društvene organizacije« (članak 1. statuta). »ZLH je sastavni dio Socijalističkog saveza radnog naroda i djeluje na osnovi njegove programske orijentacije« (članak 2.). »Članom ZLH postaje se članstvom u OOOZ, a uvjetovano je državljanstvom SFR Jugoslavije (član 12. statuta).« Način izbora dužnosnika ZLH i OOOZ bio je reguliran člankom 19. statuta: »Prilikom izbora za članove organa ZLH primjenjuju se odgovarajuće odredbe Društvenog dogovora o ostvarenju kadrovske politike u SR Hrvatskoj. ZLH će primjenjivati Društveni dogovor iz stava 1. ovoga člana i prilikom izbora članova Predsjedništva, predsjednika i tajnika Predsjedništva, kao i drugih osoba s posebnim odgovornostima u organima ZLH i njihovim stručnim tijelima.« U praksi je to značilo predlaganje dužnosnika putem kandidacijske komisije i zatim javnim glasovanjem.

Godišnja izborna skupština Zbora održana je 24. travnja 1989. godine. Prema tada važećem statutu Zbora iz 1986. godine, predsjedništvo je (u četverogodišnjem mandatu) za dvogodišnji mandat biralo predsjednika, zamjenika predsjednika i tajnika te (kasnije) članove svojih komisija. Po statutu je bilo pet komisija Zbora, među njima i Organizacijsko-pravna komisija, u čijoj je nadležnosti bio statut Zbora. Na skupštini je izabrano novo Predsjedništvo Zbora, koje su činili po jedan delegat iz svake osnovne organizacije Zbora (OOZ) osim iz Zagreba, koji je imao tri delegata. Pri izboru predsjednika i njegova zamjenika u obzir su dolazili delegati iz Zagreba: prof. Mirko Gjurašin, prof. Ante Dražančić i prof. Vladimir Amšel. Glasovanje je odlukom skupštine bilo tajno, što je bilo pozitivan otklon od tadašnje prakse. U prvom glasovanju kandidati su bili rangirani: 1. Gjurašin, 2. Dražančić, 3. Amšel. Ni jedan od tri kandidata nije dobio natpolovičnu većinu pa se pristupilo ponovnom glasovanju. Dražančić je u međuvremenu povukao svoju kandidaturu pa je ponovljeno glasovanje izvršeno između Gjurašina i Amšela. Gjurašin je dobio izrazitu većinu glasova. Amšel je time postao zamjenik predsjednika. Valja spomenuti da je godišnja skupština 24. travnja 1989. održana prije osnivanja novih demokratskih stranaka u Hrvatskoj: Hrvatske socijalno-liberalne stranke 20. svibnja 1989. i Hrvatske demokratske zajednice 18. lipnja 1989. Predsjedništvo je među svojim članovima izabralo II. potpredsjednika prim. dr. Zlatka Dembića (iz Rijeke), I. tajnika prim. dr. Josipa Gjurovića i II. tajnika dr. Javoroku Zimonja-

-Krišković. Novi predsjednik i predsjedništvo bili su svjesni da su pred njima važne zadaće, među njima i promjene dotadašnjeg statuta. Na svojoj prvoj sjednici 8. svibnja 1989. predsjedništvo je izabralo svoje komisije: Organizacijsko-pravna komisija: Ante Dražančić, Zlatko Dembić iz Rijeke i Egidio Čepulić; Komisija za međunarodne veze: Asim Kurjak, Zdenko Škrabalo, Tomislav Čabrijan, Slobodan Lang, Vladimir Fedel iz Pule; izabrana je i »Komisija za općenarodnu obranu i društvenu samozaštitu« (ONO i DSZ) (sic!), na čelu s dr. Sinišom Rastovićem iz Knina.

Organizacijsko-pravna komisija zdušno se prihvatila posla te je već u lipnju 1989. imala napisan prvi nacrt novoga statuta. Nacrt je poslan svim podružnicama. Neuobičajeno mnogo je podružnica odgovorilo svojim sugestijama i prijedlozima: Zagreb, Zadar, Varaždin, Čakovec, Split, Bjelovar, Virovitica, Ogulin, Vinkovci. Primjedbe su raspravljene na sjednicama Predsjedništva 15. siječnja i 12. veljače 1990. te je za godišnju skupštinu 24. veljače 1990. predložen nacrt novoga statuta. Od 16. X. 1989. sjednicama predsjedništva nisu nazočili potpredsjednik prof. Amšel te delegat iz Rijeke dr. Dembić. Na mjesto dr. Dembića je u Komisiji za statut izabran prof. Đorđe Montani. Podružnice su vrlo ozbiljno shvatile nadolazeće demokratske promjene, očekujući možda i više nego što je bilo realno. I mi u zagrebačkoj središnjici bili smo puni očekivanja pa smo s mnogo zanosa organizirali Dan Zbora. Ovaj put je proslava Dana Zbora bila razlomljena na dva dana: u petak 23. veljače je ujutro u Hrvatskome liječničkom domu bila Izložba slika liječnika slikara, koju je organizirao dr. Joško Baica, a u 10 sati je započela rasprava za okruglim stolom Položaj liječnika u našem društvu. Na toj je raspravi doc. Slobodan Lang održao nepredviđenu, nadahnutu raspravu o stradalnicima i pravu čovjeka. Popodne u 17 sati bila je predaja odljica, a uvečer u Banskim dvorima prijam kod predsjednika Predsjedništva SR Hrvatske Ive Latina. Sutradan u subotu 24. veljače je održana 98. skupština, a uvečer obnovljeni »Ples medicinara« u hotelu »Esplanade«.

Na 98. godišnjoj skupštini 24. veljače 1990. je Ante Dražančić, u ime Komisije (Dražančić, Čepulić, Montani) predložio novi statut, koji je ranije prihvaćen od Predsjedništva Zbora, a temeljito se razlikovao od prethodnoga iz 1986., kada je Zbor bio dio »Socijalističkog saveza radnog naroda«. Promjene su bile »revolucionarne«: Novim statutom »Zbor ima status društveno-pravne osobe, upisan je u registar društvenih organizacija pri Republičkom sekretarijatu za pravosuđe i upravu. Zbor se vraća svojim tradicionalnim nazivima: Predsjedništvo postaje Glavni odbor, Osnovne organizacije Zbora u pokrajinama opet postaju podružnice sa svojim upravnim odborima. Odbor samoupravne radničke kontrole i općenarodne obrane postaje Nadzorni odbor. Uvodi se obveza tajnog glasovanja za sve izborne funkcije u Zboru, u središnjici, u podružnicama i u stručnim sekcijama, što je sigurno temeljita promjena. Uvodi se neposredni izbor na plenarnoj skupštini, tajnim glasovanjem, predsjednika i prvog dopredsjednika. Novim statutom se unutar Zbora osamostaljuju stručne sekcije, one surađuju s istovjetnim stručnim sekcijama liječničkih društava drugih republika SFR Jugoslavije, ali dobivaju i mogućnost samostalnog međunarodnog djelovanja. Na istoj je skupštini Dražančić, potaknut raspravom Slobodana Langa od dan ranije, predložio da se kao komisija Zbora osnuje Komisija za prava čovjeka i medicinsku etiku te Komisija za suradnju i praćenje štampe; obje su jednoglasno prihvaćene. Komisija za staleška pitanja je na skupštini shvaćena kao buduća Liječnička komora. Na skupštini dr. Baklaić predlaže promjenu naziva Zbora u Hrvatski liječnički zbor.

Na kasnijim godišnjim skupštinama je statut, usvojen 24. veljače 1990. godine, dopunjavan i modificiran. Glavni odbor (GO) na svojoj 13. sjednici 14. rujna 1990. raspravlja o prijedlogu dr. Baklajca s 98. skupštine od 24. veljače 1990. o vraćanju na raniji naziv iz 1939., tj. Hrvatski liječnički zbor. Predsjednik Gjurašin zadužuje prof. Biserku Beliczu da napravi studiju o nazivima Zbora i predlaže povratak na raniji naziv Zbora. Na 23. sjednici GO 21. listopada 1991., nakon što se prethodno 18 podružnica Zbora, koje su odgovorile na pitanje, izjasnilo ZA, donesena je odluka da HLZ povlači svoje članstvo iz Saveza liječničkih društava Jugoslavije. Na istoj sjednici GO odlučeno je da se pokrene postupak za učlanjenje Zbora u Svjetsku liječničku udrugu (*World Medical Association* – WMA) te se savjetuje stručnim sekcijama/društvima da se pojedinačno učlanjuju u odgovarajuća europska i svjetska društva. Na inicijativu prof. Dražančića i Komisije za statut sastaje se 3. prosinca 1991. Stručni savjet Zbora, koji prihvaća promjene Statuta koje se odnose na rad stručnih sekcija.

Na 99. godišnjoj skupštini 26. veljače 1991. godine skupština na prijedlog predsjednika Gjurašina jednoglasno mijenja naziv Zbora u Hrvatski liječnički zbor. Prihvaćena je promjena članka 6. Statuta, koji označuje članstvo Zbora te članka 12., koji regulira osnivanje i djelatnost stručnih društava Zbora. Na temelju promjene članka 6. redoviti članovi Zbora su članovi podružnica Zbora. Izvanredni članovi Zbora su stručnjaci visoke stručne spreme...iz područja Republike Hrvatske ili inozemstva. Začasnim članom mogu postati članovi Zbora te drugi znanstveni radnici i građani Republike Hrvatske i inozemstva. Čelništvo i predsjedništvo Zbora je na izbornoj skupštini 24. travnja 1989. godine izabrano na dvije godine. Skupština je zbog političkih previranja i nestabilnosti u zemlji produljila mandat svim tijelima HLZ-a za godinu dana.

Na 100. godišnjoj skupštini 26. veljače 1992. godine mijenjaju se nazivi članstva i stručnih sekcija. Po članku 6. Statuta redovitim članom može postati liječnik ili liječnik stomatolog građanin Republike Hrvatske. Izvanredni član je stručnjak s visokom spremom, iz zemlje ili inozemstva. Člankom 12. regulirani su osnivanje i djelatnost stručnih društava. Dotadašnje stručne sekcije postaju stručna društva. U nazivu društva mora biti naziv Hrvatski liječnički zbor, a ispod toga Hrvatsko društvo za... Redoviti članovi stručnoga društva su članovi Zbora, a izvanredni članovi su liječnici iste struke iz inozemstva ili drugi stručnjaci visoke stručne spreme. Društvom upravlja Upravni odbor, a vodi ga predsjednik. Izbor Upravnog odbora, predsjednika i potpredsjednika obavlja se tajnim glasovanjem skupštine društva, koju čine svi članovi ili delegati. Trajanje dužnosničke funkcije ograničeno je na najviše dva mandata od po četiri godine. Unutar društva se mogu osnivati *ogranici* za pojedina područja Hrvatske. Medicinske struke ili discipline s manjim brojem članova mogu unutar stručnih društava ili unutar samoga Zbora osnivati sekcije. Stručna društva mogu izabirati svoje začasne članove, uz suglasnost Glavnog odbora Zbora.

S obzirom na to da su prof. Vladimir Amšel te prim. Zlatko Dembić prekinuli redovite kontakte s Izvršnim i Glavnim odborom Zbora, na temelju prijedloga 27. sjednice GO na Skupštini je za I. potpredsjednika izabran prof. Dražančić te za II. potpredsjednika dr. Ivica Zrilić iz Zadra. Mandat tadašnje skupštine je zbog ratnih okolnosti produljen za daljnju godinu dana, do veljače 1993., što je bilo u skladu sa statutom usvojenim na 100. redovitoj skupštini u veljači 1992., kad je izglasovan mandat svih dužnosnika Zbora od četiri godine.

Redovita, ujedno i izborna 101. godišnja skupština trebala se održati 26. veljače 1993. Međutim, postojali su brojni pritisci da se održi ranija, izvanredna izborna skupština. Očito nekim ljudima nije bila dovoljna smjena, točnije ostavka Mirka Gjurašina i Ivana Bakrana iz rujna 1992. Izvanrednu skupštinu su prethodno zatražili Epidemiološka sekcija (Ivan Vodopija), Podružnica Vukovar (Vesna Bosanac), Podružnica Karlovac (Marijana Persoli-Gudelj), Podružnica Osijek (Ante Tucak), Hrvatsko društvo radiologa (Slavko Šimunić). Dana 28. rujna 1992. održan je sastanak Uredničkog odbora i Izdavačkog savjeta časopisa »Medicinski vjesnik« iz Osijeka. Traži se (nazočno 30 liječnika iz Osijeka i Slavonije) izvanredna izborna skupština. Zanimljivo je i simptomatično da na taj sastanak nisu iz Slavonije bili pozvani dr. Šapina (Slav. Brod), dr. Rašić (Vinkovci) i dr. Mirković (Požega). Prijevremena izborna skupština raspravljena je na izvanrednoj sjednici GO 12. listopada 1992. Osam delegata nazočnih podružnica izjasnilo se za izvanrednu prijevremenu skupštinu Zbora, a za redovitu skupštinu u veljači 18 delegata, ali je ipak dogovoreno da se izvanredna izborna skupština održi prije vremena, 28. studenoga 1992. Prije toga moraju podružnice obaviti svoje skupštine i izabrati delegate.

Izvanredna izborna (101.) skupština održana je 28. studenoga 1992. Za *predsjednika* su bila tri kandidata. Izabran je Ante Dražančić sa 69 glasova, a slijede Tihomil Matasović s 37 te Vjekoslav Nanković s 8 glasova. Za potpredsjednika je u prvom glasovanju Ante Tucak dobio 41 glas, Josip Gjurović 36 i Šime Mihatov 30 glasova. Pri ponovnom glasanju izabran je Josip Gjurović s 39, a Ante Tucak je dobio 33 glasa. U Nadzorni odbor su izabrani Marjan Ribarić, Ivan Hrmić, Josip Šapina, Ivica Zrilić, Duje Vukas te za zamjenike Slavko Lovasić i Želimir Muretić. U Sud časti izabrani su Branimir Richter, Andrija Longhino, Josip Franičević, Ivan Čandrlić, Zlatko Rukavina (zamjenici Mladen Belicza, Boris Hranilović). Novozabranom predsjedniku su od kolega političara prigodnim pismima čestitali izbor i zaželjeli uspješan rad Zbora potpredsjednik Vlade Mate Granić, savjetnik predsjednika Republike Želimir Jakšić, ministar zdravstva Juraj Njavro i dekan zagrebačkog Medicinskog fakulteta Ivan Kostović. Njihove su čestitke mogle značiti da ne će biti daljnjih sukoba Zbora i vlasti.

Na 1. sjednici GO nove uprave 21. prosinca 1992. izabrano je, uz na skupštini izabrane predsjednika Dražančića i dopredsjednika Gjurovića, novo čelništvo Zbora: II. dopredsjednik: Josip Batinica iz Šibenika; I. tajnik: Željko Reiner (od 13. prosinca 1993. Ivo Bakran); II. tajnik: Hrvoje Mišigo (od 25. veljače 1995. Hrvoje Šobat); rizničar: Ilija Škrinjarić (od 6. lipnja 1994. Melita Nakić); Komisiji za organizacijsko-pravna pitanja i statut predsjednik Miroslav Kopjar, Komisiji za staleška pitanja i pomoru Egidio Čepulić, Komisiji za međunarodne sveze Asim Kurjak; Komisiji za stručna društva i trajno usavršavanje: Silvana Audy-Jurković (od 24. svibnja Željko Metelko), Komisiji za odličja Zvonimir Dittrich. Izabrana je, prvi put, Komisija za medicinsku etiku i prava čovjeka (predsjednik Božidar Vrhovac) te Komisija za uređenje Zbora (predsjednik Vladimir Bunea, od 24. travnja 1995. Vjekoslav Mahovlić).

Zbor je nastavio svojim životom. Unatoč prestalim neposrednim ratnim aktivnostima, pred novom je upravom bilo mnogo zadaća. Učlanjenje Zbora u međunarodne asocijacije, uvođenje u funkciju Komisije za prava čovjeka i medicinsku etiku, osnivanje Hrvatske liječničke komore i Hrvatske stomatološke komore, uređenje već dotrajalog Hrvatskoga liječničkog doma.

Daljnje promjene Statuta

Godišnje skupštine, koje jedino mogu mijenjati statut, redovito se održavaju zadnje subote u veljači (oko 26. veljače), a uvečer se održava obnovljeni »Liječnički ples«.

Na 102. godišnjoj skupštini 26. veljače 1993. učinjene su manje dopune statuta: registraciju Zbora obavlja Ministarstvo uprave i pravosuđa (čl. 2.); poslovnike o izdavačkoj djelatnosti potvrđuje Glavni odbor (čl. 26.); ako podružnica prestane s radom, njezinom imovinom do osnivanja nove upravlja zdravstvena organizacija u sjedištu podružnice, uz nadzor HLZ-a; ako radom prestane stručno društvo, njegovu imovinu čuva Glavni odbor HLZ-a (čl. 30.).

Na 103. godišnjoj skupštini 25. veljače 1995. pripreme za osnivanje komora već su pri kraju, a sve očiti je uloga stručnih društava, dopunjen je statut: iz ranijeg se briše čl. 20. (Komisija za staleška pitanja) te se novim člankom 5., na temelju Zakona o zdravstvu iz 1993., Zbor definira »zajedno s Medicinskim i Stomatološkim fakultetom u Zagrebu, kao suosnivač Hrvatske liječničke komore i Hrvatske stomatološke komore. Zbor, njegov Glavni odbor i stručna društva usko surađuju i pomažu komorama u obavljanju njihovih ciljeva i uloga«. U čl. 7. mijenja se naziv članova HLZ-a: »redoviti članovi su liječnici i stomatolozi građani Republike Hrvatske i iz inozemstva; pridruženim članovima se sada imenuju raniji izvanredni članovi; naziv počasni član se mijenja u začasni član«. U čl. 17. se kao »članovi Glavnog odbora po položaju navode predsjednik Hrvatske akademije medicinskih znanosti, predsjednici Hrvatskog liječničkog sindikata, Hrvatske liječničke komore i Hrvatske stomatološke komore«.

Članak 13. regulira djelatnost stručnih društava: predstavnici stručnih društava, okupljeni u Stručnom savjetu, izabiru u Glavni odbor svoja 4 izaslanika te time društva dobivaju mogućnost neposrednog utjecaja na rad Glavnoga odbora. U čl. 13. podjednako se mijenjaju nazivi članova stručnih društava: redoviti i pridruženi. U istom članku omogućuje se stručnim društvima da biraju svoje začasne članove te da dodjeljuju svoja odličja.

Na 104. Godišnjoj skupštini Zbora 24. veljače 1996. dodaje se amandman kojim studenti medicine i stomatologije mogu postati privremeni članovi Zbora u Stručnoj sekciji studenata medicine.

105. godišnja skupština 22. veljače 1997. bila je izborna. Za novoga predsjednika bila su tri natjecatelja: prof. Dubravko Orlić (56 glasova), prof. Ante Dražančić (30), prim. Josip Gjurović (26). U drugom krugu je prof. Orlić dobio 64 glasa, a prof. Dražančić 27 glasova. Za I. dopredsjednika izabran je prof. Bakran (84 glasa od 114 izaslanika), a prim. Daniel Došen dobio je 29 glasova, što je bila satisfakcija za prof. Bakrana, nakon ranije ostavke glavnog urednika Liječničkog vjesnika. Ovaj prikaz tranzicije Zbora će uglavnom tim datumom biti završen.

Apeli, sastanci i simpoziji protiv rata, agresije, silovanja i torture

Mnogobrojni su apeli i pisma koja su Izvršni odbor, Glavni odbor, Komisija za ljudska prava i medicinsku etiku te Stručna društva Zbora poslali drugim liječničkim udrugama i međunarodnoj javnosti. Čitajući zapisnike sjednica Glavnog odbora i druge relevantne dokumente, pokušat ćemo kronološki prikazati te apele. Ispričavam se kolegama nekih struka, njihove aktivnosti ču vjerojatno izostaviti, jer njihovi apeli nisu uvijek bili registrirani.

Ginekološka sekcija i Sekcija za perinatalnu medicinu ZLH odaslala je još 8. rujna 1990. godine, u povodu ot-

puštanja liječnika albanske narodnosti u Kliničkoj bolnici u Prištini, »Apel ginekolozima Srbije za prestanak nasilja na Kosovu«. Taj je apel proizveo vrlo snažnu reakciju ginekologa i opstetričara Srbije. Uputno je postalo održavanje III. jugoslavenskog kongresa perinatalne medicine u Ljubljani 8.–11. listopada 1990., koji je međutim ipak održan. Sjedište Udruženja ginekologa i opstetričara Jugoslavije (UGOJ) po rotacijskom je sustavu tada bilo u Prištini, gdje je 1992. trebao biti održan XII. kongres UGOJ-a. Srbijanski ginekolozi su u Beogradu sazvali sjednicu Predsjedništva UGOJ-a, na kojoj je sjedište oduzeto Prištini i dodijeljeno Novom Sadu. Na 13. sjednici 14. rujna 1990. Glavni odbor Zbora podupire stav o Kosovu predsjednika Gjurašina, koji je kao članak »U ime humanosti« objavljen u javnom tisku.

11. srpnja 1991. poslan je »Apel Međunarodnom crvenom križu«, a 5. kolovoza 1991. »Apel intelektualcima svijeta«. 7. kolovoza 1991. poslano je pismo liječnicima u Kninu, s molbom za intelektualni pritisak, kako bi se obustavila stradanja pučanstva. 5. rujna 1991. poslano je »Pismo hrvatskim liječnicima u svijetu«: Asafu Durakoviću, Vesni Mrzljak, Stanimiru Vuku Pavloviću u SAD-u; Zlatku Pristeru u Njemačkoj, Tatjani Sivik u Švedskoj, Zrtku Mursalu u Južnoafričkoj Republici, Mirku Draženu Grmeku i Anti Gliboti u Francuskoj, Marku Turini u Švicarskoj, s molbom da se u svojoj okolini angažiraju za pomoć Hrvatskoj. Sekcija za dječju stomatologiju Zbora svoj je Apel poslala 26. rujna 1991. U rujnu 1991. izašao je Ratni dvobroj Liječničkog vjesnika⁵ posvećen obrani od agresije na Hrvatsku. U tom su dvobroju objavljeni članci Mirko Gjurašin: »Na braniku domovine«, str.191; Ivan Bakran: »Pro patria« str.192; Vladimir Luetić: »Iskustva liječnika IV. ešalona Glavnog stožera saniteta Republike Hrvatske – lokacija Klinički bolnički centar Rebro« str. 193–5 te još 17 stručnih članaka, pretežno s člancima iz ratne kirurgije.

Hrvatsko društvo za perinatalnu medicinu redoviti je član »Radne zajednice Alpe-Adria« (Austrija, Hrvatska, Italija, Mađarska, Slovenija), koja održava godišnje sastanke. 18. rujna 1991. je redoviti XIII. sastanak bio u Trevisu, Italija. Taj je sastanak ostao u posebnom sjećanju. U pozdravnom slovu sudionicima, a velika dvorana bila je dupkom puna, Ante Dražančić je sam sudionicima sastanka izložio situaciju u Hrvatskoj, stradanja civilnog pučanstva, djece, rušenje bolnica itd. Nakon pozdravne riječi, popraćene dijapozitivima i kratkim amaterskim filmom o uzbuni u rodilištu u Petrovoj ul., predavač je doživio aplauz kakav nije doživio na skupovima u 40 godina svoje znanstvene i stručne karijere, a bilo ih je mnogo. I danas vjerujem da su brojna odaslana pisma i nastupi pridonijeli hrvatskoj stvari.

27. rujna 1991. GO šalje poziv svim sekcijama Zbora da se samostalno učlanjuju u međunarodne asocijacije. Pokazalo se da su neke međunarodne udruge vrlo rigorozne u prijmu novih članica, čekajući međunarodno priznanje Hrvatske. Tako je *World Association of Perinatal Medicine* (WAPM) primila Hrvatsku u svoje članstvo 31. listopada 1991. Hrvatsko društvo ginekologa i opstetričara (HDGO) 12. studenoga 1991. apliciralo je za svoje članstvo u *Fédération Internationale des Gynécologues et Obstétriciens* (FIGO). Na sjednici dužnosnika FIGO-a odlučeno je da se čeka razvoj međunarodne političke situacije. Na 26. sjednici GO 27. siječnja 1992. primljena je obavijest prof. Šarića i prof. Hudolina da su Sekcija za medicinu rada i Sekcija za alkoholizam i druge ovisnosti primljene u odgovarajuće europske udruge. Aplikacija HDGO-a za FIGO ponovljena je 2. lipnja 1992., nakon što je Hrvatska u siječnju priznata od europskih zemalja te 22. svibnja 1992. primljena u Ujedinjene narode. FIGO je tek 28. lipnja 1994. Hrvatsku pri-

mio i najavio formalni prijam na kongresu u Montrealu 27–29. rujna 1994. U drugu međunarodnu udruhu ginekologa (UPIGO – Union Professionnelle International des Gynécologues et Obstétriciens; kasnije EBCOG – European Board and College of Obstetrics and Gynaecology UEMS-a) HDGO je primljen u siječnju 1992. Delegati u UPIGO-u i EBCOG-u bili su Ante Dražančić i Asim Kurjak, redovito su sudjelovali na sjednicama: 29.–30. travnja 1992. kao delegati HDGO na sastanku UEMS sekcije i »Extended Boarda« za ginekologiju i opstetriciju u Strassbourgu, 29–31. listopada 1992. u Madridu i 1. svibnja 1993. u Debrecenu; u Debrecenu je prihvaćen i poduprt stav hrvatske delegacije protiv nasilja i silovanja te napisana odgovarajuća Deklaracija. 12. studenoga 1992. HDGO je aplicirao za »European Association of Obstetrics and Gynaecology« – EAGO. 25. studenoga 1991. predsjednik EAGO-a prof. Ludwig iz Basela u svom pismu sa simpatijom prati zbivanja u Hrvatskoj, ali članstvo je individualno, a najavljuje da će prve dvije godine članovi HDGO-a biti oslobođeni plaćanja članarine.

Zbor odlukom GO 30. rujna 1991. prekida sve odnose sa Savezom liječničkih društava Jugoslavije (SLDJ). Tu je odluku prethodno potvrdilo 18 područnica Zbora. Još na 4. sjednici 16. listopada 1989. godine, GO je zastupao stajalište da SLDJ treba mijenjati svoju strukturu te da se sjedište Saveza treba mijenjati svake dvije godine. Taj je stav predstavljen na sjednici Predsjedništva SLDJ u Sarajevu 1990. Zbor tada, a i zbog kasnije šutnje SLDJ-a prigodom agresije

na Hrvatsku, prestaje plaćati članarinu SLDJ-u. Godišnja skupština Zbora 26. veljače 1991. »zamrzava« odnose sa SLDJ-om, a Glavni odbor 30. rujna 1991. definitivno prekida sve odnose.

4. listopada 1991. održana je u Hrvatskome liječničkom domu konferencija Podružnice Zagreb »Prava i dužnosti liječnika u obrani domovine«. 7. listopada 1991. poslan je zajednički »Apel za prestanak rata« HD ginekologa i opstetričara, HD za ultrazvuk u medicini, HD pedijataru i HD za perinatalnu medicinu. Apel je poslan svjetskom i europskom društvu tih struka, UNICEF-u u New Yorku i Ženevi te brojnim našim znancima i prijateljima u Europi i svijetu. U pismu se apelira za potporu slobodi i neovisnosti Hrvatske te istodobno moli medicinska pomoć. Odgovor je primljen od brojnih ustanova i udruga (22 odgovora, spremljeni su u arhivi Zbora). 29. listopada 1991. nam je na dotadašnjim aktivnostima zahvalio ministar Hebrang (slika 1.). Dva apela odnosno pisma čine nam se posebno zanimljivim spomenuti. Jedno je pismo (posredstvom Asima Kurjaka) poslao 8. listopada 1991. prof. Stuart Campbell iz Londona predsjedniku britanske vlade Johnu Mayoru. Tajnik lorda Mayora je već 22. listopada 1991. odgovorio (slika 2.) kako je Jugoslavija mrtva i ne može se održati nasiljem ni mijenjati njezine unutarnje granice. Drugo je pismo bilo predsjedniku SAD-a Georgu Bushu (starijem) dr. Vladimira Škulja, ranijeg docenta u Klinici KBC-a u Petrovoj ul. Iz Bijele kuće je dr. Škulju stigao odgovor 22. studenoga 1991,

Slika 1. Pismo zahvalnica ministra Hebranga Ginekološkoj sekciji Hrvatskoga liječničkog zbora za brojne apele poslane međunarodnim ustanovama i društvima.

Figure 1. The thanks-letter of Minister Hebrang to Gynecological section of Croatian Medical Association for numerous appeals sent to international institutions and societies.

Slika 2. Odgovor tajnika britanskog premijera lorda Mayora prof. Stuartu Campbellu na njegov apel da pojača napore da prestanu neprijateljstva protiv hrvatskoga civilnog pučanstva.

Figure 2. The reply of secretary of the prime minister lord Mayor to prof. Stuart Campbell to his appeal to strengthen his efforts to stop the hostilities against Croatian civil population.

u kojem pomoćnika predsjednika – korespondent za tisak izričito navodi kako u Jugoslaviji ne može biti rješenja silom ili jednostranim akcijama.

3. listopada 1991. predsjednik Gjurašin šalje protestno pismo generalu dr. Vojvodiću, načelniku VMA u Beogradu. 10. studenoga 1991. GO. piše podružnicama i odaje priznanje liječnicima koji su »na liniji bojišta i u borbi ispisali svijetle stranice hrvatske medicine«. 14. studenoga 1991. u Kulturnom informativnom centru – KIC-u u Zagrebu održava se izložba fotografija razorenih bolnica, crkva i dr. pod naslovom »Pucanj u prazno«. 18. studenoga 1991. Zbor šalje pismo francuskom predsjedniku Mitterrandu, u kojem se traži pomoć napadnutomu hrvatskom narodu. 22. studenoga 1991. predsjednik piše komandantu JNA generalu Veljku Kadijeviću, u kojem se osuđuju zlostavljanja i ubijanja nemoćnih civila te traži oslobađanje zarobljenih dr. Vesne Bosanac i dr. Jurja Njavre. 3. prosinca 1991. u HLD-u je održana svečana sjednica »Hrvatski liječnički zbor za domovinu« na kojoj su članovi Zbora opisali svoje djelovanje na bojištima diljem Hrvatske. 13. prosinca 1991. u HLD-u je predavanje prof. R. P. Galea »Nuklearni terorizam«. 19. prosinca 1991. je u HLD-u održan sastanak HLZ-a, hrvatskog Vijeća europskog pokreta i Hrvatsko-američkog društva »Hrvatska se brani i znanjem«. Uvodno predavanje održao naš kolega, ministar vanjskih poslova Mate Granić. 23. prosinca 1991. predane su odličje-diplome »Ladislav Rakovac« Podružnici i Medicinskom centru Vukovar. Na tom su sastanku liječnici iz Vukovara, Lipika, Pakraca i Slunja opisali ratna stradanja svojih zdravstvenih djelatnika. Na 25. sjednici GO 23. prosinca 1991. izviješteno je o inicijativi da se osnuje Liječničko-apotekarska banka, kao banka kći Privredne banke Zagreb. Članovi IO i GO su prema toj inicijativi bili vrlo sumnjičavi i nisu je prihvatili.

28. svibnja 1992. poslan je apel »*In the name of life*« svim liječničkim društvima i istaknutim humanistima u svijetu. Pismo je imalo snažan odjek, primljeni su brojni odgovori i potpora mnogih društava i ustanova. 2. rujna 1992. Zbor je potpisnik apela 723-je znanstvenika Europske znanstvene zajednice glavnom tajniku Vijeća Europe. Za Božić 1992. je Komisija za ljudska prava i etiku Zbora objavila »Apel protiv nasilja i silovanja«, na hrvatskom, engleskom i francuskom jeziku te ga poslala WMA-u, EFMA-u, svim europskim liječničkim društvima i brojnim pojedincima u svijetu; tiskan je u Liječničkom vjesniku i u Croatian Medical Journal, a novine »Slobodna Dalmacija« su ga u cjelini prenijele. 12. siječnja 1993. HLZ zajedno s HAZU i Akademijom nauka BiH, preko udruge »Liječnici za mir« (dr. Dženana Rezaković) apelira za mir u BiH.

26. veljače 1993. je Dan Zbora organiziran u dva dijela: prvi dio je bio simpozij »Silovanje etnocid«, na kojem su kao predavači sudjelovali Mate Granić, Zvonimir Šeparović, Vera Šmalc-Folnegović, Gorjana Gjurić, Valentin Pozaić, Dubravka Hrabar. Drugi je dio bila radna skupština. U ožujku 1993. poslan je apel Centru za prava čovjeka WHO-Ured Europa. 8. studenoga 1993. zajednički apel HLZ-a i KBC-a Zagreb na Američko veleposlanstvo da se preko UNPROFOR-a omogući pomoć Središnjoj Bosni i Novoj Bili te bihačkoj enklavi. U prosincu 1994. Komisija za ljudska prava i etiku Zbora apelira na WHO Zagreb area office da svojim autoritetom omogući prolaz humanitarne pomoći za Bihačku enklavu. Na 15. sjednici GO 15. travnja 1995. u sklopu pokušaja »mirne reintegracije« okupiranih hrvatskih teritorija, Glavni je odbor odlučio, nakon burne rasprave, da se liječnicima u Kninu pošalje pismo s ponudom za suradnju. Odgovor nije stigao. U svibnju-lipnju 1995. pisan je apel Veleposlanstvu BiH (gđa Turković), kardinalu Kuhariću

i papinskomu nunciju msr. Einaudiju da se omogući humanitarna pomoć Novoj Bili.

Budući da se pojavila tendencija da dužnosnici Zbora, oni u središnjici kao i u podružnicama, budu kandidati za odličja, na sjednici GO 20. studenoga 2005. donesena je odluka da se dužnosnici mogu natjecati za odličja tek nakon isteka mandata.

Sukob Zbor – Ministarstvo

Godina 1991. je za Zbor, kao i za cijeli hrvatski narod, koji je bio izložen velikosrpskoj agresiji, bila burna i dramatična. Mnogi su liječnici bili na prvoj crti bojišnice, njih je 10 izgubilo život. Nažalost, i godina 1992. je za Zbor bila posebice burna i dramatična. U Liječničkom vjesniku su u dvobroju 11–12/1991. izašla dva članka. Jedan je članak bio napisan od četiri liječnika iz Vojno-medicinske akademije u Beogradu,⁵ a drugi od kolege dr. Mladena Ivankovića⁶ iz vukovarske kirurgije. Nepažnjom uredništva Liječničkog vjesnika istovjetni članak dr. Ivankovića bio je tiskan u dvobroju 11–12 prethodne 1990. godine. S obzirom na tada uobičajeno kašnjenje, dvobroj 11–12/1991. izašao je iz tiskare u srpnju 1992. Dana 11. kolovoza 1992. je u Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi ministar Hebrang sazvao konferenciju za tisak. Na toj je konferenciji izrekao osudu vodstvu HLZ-a i izričitu osudu redakciji Liječničkog vjesnika (12. kolovoza 1992. »Novi Vjesnik«: »Teški eksces u HLZ«), optužujući »vrh Zbora« da je projugoslavenski orijentiran, da je još od »Borova Sela« priječio hrvatske napore u obrani Domovine, da se nije uključio u ratni sanitet. Tog i sljedećih dana u dnevnome tisku je objavljeno više članaka, u kojima su bili napadnuti Zbor, odnosno »jedna grupa liječnika iz vrha Zbora«: 12. kolovoza 1992. »Slobodna Dalmacija«: »Kukavičje jaje Liječničkog vjesnika« (slika 3.); »Večernji list«: »Liječnički vjesnik neprijateljsko leglo« i »Bomba iz Liječničkog vjesnika«; 22. kolovoza 1992. »Novi Vjesnik«: »Političko sljepilo ili računica«. Slijed zbivanja i optužbe ministra Hebranga su prikazani i u Liječničkim novinama.^{7,8} Predsjednik Zbora je sazvao izvanrednu sjednicu GO za 18. kolovoza. Na toj sjednici je GO jednoglasno prihvatio ostavku prof. Bakrana, za vd. urednika Liječničkog vjesnika imenuje predsjednika Savjeta časopisa prof. Pećinu. Glavni je odbor nakon svoje sjednice imao konferenciju za tisak, na kojoj je javnosti objavljena ostavka prof. Bakrana. Decidirano je odbačena optužba (ministra Hebranga) o »projugoslavenskoj politici Zbora« te o »neprijateljskom leglu« u Liječničkom vjesniku. Na konferenciji za tisak je javnosti objašnjeno sve ono što su članstvo i središnjica Zbora učinili u Domovinskom ratu, što je naknadno objavljeno u Liječničkim novinama.⁹ Taj odgovor Zbora je u dnevnim novinama objavljen u istim dnevnicima u manjem formatu tiska: 19. kolovoza »Vjesnik«: »Ostavka urednika Liječničkog vjesnika« (slika 4.); »Večernji list«: »HLZ odbacuje optužbe«; »Slobodna Dalmacija«: »Neistine Hebranga«; »Nedjeljna Dalmacija«: »Lijek i bomba«). Uravnotežen je bio novinski članak 25. kolovoza 1992. u »Slobodnoj Dalmaciji« »Doktor protiv doktora«; u tom članku se spominju stranačke suprotnosti ministra Hebranga i predsjednika Zbora.

Predsjednik Zbora Gjurašin bio je nezadovoljan svojim položajem predsjednika i ulogom Zbora u novome hrvatskom demokratskom društvu i liječništvu. »Ni on osobno ni Zbor nisu adekvatno tretirani, konzultirani i angažirani u ovom važnom trenutku kreiranja hrvatskoga društva.« Predsjednik Gjurašin je imao brojne zamjerke na »racionalizaciju zdravstvene zaštite, na imenovanje ravnatelja zdrav-

Slika 3. Novinski članak »Slobodne Dalmacije« s konferencije za novinstvo u Ministarstvu zdravstva održane 12. kolovoza 1992. Figure 3. The article of the newspaper »Slobodna Dalmacija« from the newspaper conference at the Ministry of Health held on August 12 1992.

Slika 4. Članak u »Vjesniku« s konferencije za novinstvo u Hrvatskome liječničkom zboru o ostavci glavnog urednika »Liječničkog vjesnika« prof. Bakrana te o optužbama protiv Hrvatskoga liječničkog zbora. Figure 4. The article of the newspaper »Vjesnik« from the newspaper conference at the Croatian Medical Association upon the retirement of Prof. Bakran, editor-in-chief of the journal »Liječnički vjesnik« and upon the impeachments against the Croatian Medical Association.

stvenih ustanova prema političkoj podobnosti, na pritisak na odgovorne osobe za izgradnju Nove bolnice u Blatu, doprinos za zdravstvo se smanjuje pa opet povećava« (zapisnik 26. sjednice GO 27. siječnja 1992.). Gjurašin u Liječničkim novinama za svibanj-kolovoz 1992.⁹ podrobno objašnjava što je sve Zbor učinio u promicanju demokracije i obrani Domovine (vidi ranije pod »Apeli, sastanci i simpoziji protiv rata, agresije, silovanja i torture«). U siječnju 1990., još za bivšega režima, Zbor se izjasnio za demokraciju, za ukidanje kojekakvih SIZ-ova, želi se uključiti u Europu, namjera mu je osnovati liječnički sindikat i komoru, vjeruje u

tržišnu privredu i misli da je Hrvatskoj vojna bolnica potrebna.¹⁰ Gjurašin⁹ se brani od »optužbi za komunističku prošlost«: 1971. godine je politički stradao kao član »Matice hrvatske« i »ne vidi ništa lošega u privilegiju dugogodišnjeg obnašanja dužnosti ravnatelja KBC-a u Zagrebu, na kojem mjestu je učinio mnogo pozitivnih pomaka«. U istome⁸ te u sljedećem trobroju Liječničkih novina¹¹ ministar Hebrang optužuje »najuzbečelnije Zbora« za objavljivanje dvaju članaka dok je Srbija bila pod međunarodnim embargom, za nesuradnju s glavnim Sanitetskim stožerom Hrvatske vojske u obrambenom ratu (»Zbor je mogao po-

moći u komunikaciji putem svojih podružnica«), za neobjavljivanje odgovarajućih stručnih članaka iz ratne medicinske doktrine. U člancima u Liječničkim novinama ministar Hebrang je decidan i oštar,^{8,11} ali ipak umjereniji nego što je bio na svojoj konferenciji za tisak, kad su padale optužbe za jugonostalgijsku i srbočetničku leglu u Zboru. Sukob je završio na izvanrednoj sjednici Glavnoga odbora 18. kolovoza 1992. ostavkom prof. Bakrana kao glavnog urednika Liječničkog vjesnika te na 31. redovitoj sjednici GO 21. rujna 1992. ostavkom prof. Gjurašina kao predsjednika Zbora. Za novu glavnu urednicu Liječničkog Vjesnika izabrana je 16. studenoga 1992. doc. Nada Čikeš. Vodstvo Zbora je do sljedeće izborne skupštine preuzeo dopredsjednik prof. Ante Dražančić.

Sukob Mirka Gjurašina i Andrije Hebranga nije lako kvalificirati i naći uzrok. Objavljivanje dvaju članaka u Liječničkom vjesniku nesumnjivo je bilo samo povod sukobu, u kojem je šteta nanesena Zboru, ali i Ministarstvu. Čini se da je nesporazum počeo ponavljanim kritikama predsjednika Gjurašina na vođenje zdravstvene politike, na račun Ministarstva i aktualne vlasti. U kojoj mjeri su tu sudjelovali stari računi, iz vremena kad je Mirko Gjurašin bio ravnatelj KBC-a u Zagrebu i koordinator nove bolnice u Blatu? Ministar Hebrang se pitao, kako je proganjani Gjurašin dobio takvo važno i prestižno mjesto ravnatelja najveće kliničke bolnice u Hrvatskoj. Međutim, optužbe ministra Hebranga o srbočetničkom leglu i jugoslavenskoj nostalgiji u vrhu Zbora (i Glavnom odboru) svakako su neobjektivne. Osobno smo sudjelovali u radu Zbora i nikada, ni u jednom trenutku se ni u Izvršnom odboru ni u Glavnom odboru Zbora nije mogla primijetiti bilo kakva jugoslavenska nostalgija, da ne govorimo o »žešćim« kvalifikacijama. Zbor je u ono vrijeme činio sve što je mogao i što mu je bilo dopušteno.

Mirko Gjurašin i Andrija Hebrang su bili pripadnici dviju sukobljenih političkih struja (HNS-a i HDZ-a). U kojoj mjeri je to bio glavni uzrok sukoba, uz osobnu nepodnošljivost iz ranijeg vremena, ne čini se nevjerojatnim!

Posjeti podružnicama Zbora

Predsjednik Zbora prof. Gjurašin osobno je 1991.–1992. posjetio ratom zahvaćene podružnice Siska, Nove Gradiške, Osijeka i Dubrovnika.⁴ Čelnici Središnjice, zajedno s čelnicima Upravnog odbora Zagrebačke podružnice, posjetili su »ratne« podružnice. Prije početka ratnog sukoba čelnici Zbora su u listopadu 1990. posjetili Zadar, gdje je raspravljen raskid sa Savezom liječničkih društava Jugoslavije. 13.–14. veljače 1993. posjetili su Osijek, Vinkovce, Našice; svibanj 1993. Slavonski Brod, Novsku i Požegu; 22.–24. lipnja 1993. Zadar, Split i Šibenik. U posjete smo išli kombijem Klinike za traumatologiju, koji nam je velikodušno ustupio ravnatelj Klinike prof. Boris Hranilović. Predsjednik Dražančić je 1.–2. prosinca 1993. posjetio podružnicu Pula te održao predavanje. Predsjednik je u siječnju 1994. posjetio, na apel tamošnjih liječnika, zajedno s kolegama iz Splita (prof. Petričević, prof. Banović, dr. Mimica) ratnu bolnicu »Rama« u Hercegovini, ne bi li organizirao pomoć zagrebačkih liječnika tamošnjem pučanstvu gdje su za 20.000 duša radila samo dva liječnika opće medicine, a bez pedijatra, ginekologa, internista; povratkom u Zagreb predsjednik nije naišao na razumijevanje i pozitivni odgovor. 10. listopada 1995. je posjećena Podružnica Pakrac s Lipikom te nakon toga Krapinske Toplice. Podružnicu Osijek smo ponovno posjetili 1995. te održali sjednicu GO, tijekom IV. kongresa WACP-a (»Svjetskog zbora hrvatskih liječnika«).

Nakon »Oluje«, 13. listopada 1995. posjetili smo Ogulin i Gospić. Predsjednik Zbora je zajedno s ravnateljem Opće bolnice Šibenik dr. Matićem posjetio bolnicu Knin 14. kolovoza 1995, sedam dana nakon njegova oslobođenja i razgovarao s tada privremenim ravnateljem dr. Viskovićem. U listopadu 1995. je u Kninu održan vrlo posjećeni sastanak Podružnice Šibenik, na kojoj je sudjelovalo i šest članova Izvršnog odbora Zbora. 24. rujna 1995. je Splitska podružnica organizirala simpozij »Poznati splitski liječnici 1945.–1974.« na kojem su bili nazočni predsjednik Dražančić i glavni tajnik Bakran. I na tom je sastanku naglašena uloga šest mobilnih kirurških ekipa u Domovinskom ratu. U prosincu 1996./siječnju 1997. predsjednik je nazočio godišnjim skupštinama podružnica Karlovac, Nova Gradiška, Rijeka, Sisak, Split, Varaždin.

Pri posjetima smo u svim podružnicama i njihovim bolnicama bili više nego srdačno dočekani. Od kolega u podružnicama uvijek smo bili upoznati sa strahotama rata i agresije na Hrvatsku. Nismo nosili nikakve darove, nego samo dobru volju i poticaj kolegama u ratnim zonama da izdrže.

Sudjelovanje Zbora u međunarodnim asocijacijama

Zbor je stalno njegovao prijateljske odnose sa Slovenskim zdravničkim društvom. Na skupštini Slovenskoga zdravničkog društva u Ljubljani 10. listopada 1991. nazočila je delegacija Zbora, iskazano je potpuno slaganje s hrvatskom borbom, a kolege iz Slovenije najavili su deklaraciju »Zdravnici za mir i življenje«, koju će poslati u svijet. U Otočcu ob Krki održan je 29. lipnja 1993. sastanak Izvršnog odbora HLZ-a s Izvršnim odborom Slovenskoga zdravničkog društva, na čelu s njihovim predsjednikom prof. Antonom Dolencem. Razgovor je bio izuzetno prijateljski, imali smo zajedničke težnje ulaska u europske znanstvene, strukovne i društvene asocijacije.

U Forum europskih liječničkih društava (EFMA), organizaciju 50 europskih zemalja, pod neposrednim vodstvom Svjetske zdravstvene organizacije, Ureda za Europu (WHO-Europe), Zbor je primljen na njegovu 7. sastanku, u Utrechtu, Nizozemska, 29. siječnja 1993. Na tom je sastanku prihvaćena »Draft statement on help to the war devastated populations in former Yugoslavia«. Sljedeći su sastanci bili 1994. u Budimpešti, 1995. u Londonu, 1996. u Oslu te 6.–8. veljače 1997. u Copenhagenu. Na sastancima EFMA raspravljalo se o brizi za izbjeglice na prostorima bivše Jugoslavije te o aktualnim problemima zdravstva u zemljama u tranziciji i općenito u Europi: pušenje, alkohol, droge, aeropolucija, financiranje zdravstva u novim europskim zemljama. Sastanci su bili sufinancirani od WHO-Europe. Predsjednik Zbora je uspostavio vrlo srdačne odnose s predsjednikom WHO-Europe dr. J. E. Asvallom, koji je sastanke EFMA organizirao i vodio. Prigodom boravka u Zagrebu 12. veljače 1996. godine dr. Asvall je posjetio Zbor u Hrvatskome liječničkom domu u Šubićevoj ulici. Prigodom ponovljenih boravaka u Oslu predsjednik Dražančić je posjetio Norveško liječničko društvo i uspostavio kontakt s norveškim kolegama.

Svjetski zbor hrvatskih liječnika (*World Association of Croatian Physicians – WACP*), bio je utemeljen 1992. godine u Frankfurtu, pod predsjedanjem prof. dr. Ive Baće iz Bremena. Na tom, osnivačkom sastanku bio je – uz brojne naše liječnike političare – tadašnji predsjednik Zbora prof. Gjurašin, ali ne kao pozvana osoba, već privatno. Na II. sastanku, u Zagrebu 1993. godine, uspostavili smo posebno

srdačne i prijateljske sveze. Dogovoreno je da budući sastanci budu zajednički sastanci (*joint meetings*) WACP-a i HLZ-a. To je oživotvoreno 1994. u Puli, 1995. u Osijeku, 1996. su kolege iz dijaspore s 13 predavanja sudjelovali na X. kongresu hrvatskih liječnika u Zadru, a VII. zajednički sastanak bio je 8–10. svibnja 1997. godine u Opatiji, s 13 predavača iz Hrvatske. Želja Zbora i dužnosnika WACP-a je bila što uže povezivanje dviju udruga: predsjednik Ivo Baće je izrazio sklonost zamisli da svi članovi WACP-a budu i članovi HLZ-a te da se u inozemstvu, u zemljama gdje je veći broj hrvatskih liječnika, osnuje – u skladu sa zakonima te zemlje – Podružnica HLZ-a. Ta želja nije ostvarena.

Ugledni članovi WACP-a Žarko Dolinar iz Basela, Mirko Dražen Grmek iz Pariza te Ivo Baće iz Bremena izabrani su začasne članove Zbora. Na zbornim godišnjim skupštinama održali su zapažena predavanja: Žarko Dolinar 1994. »Teophrastus Bombastus Paracelsus«, Mirko Dražen Grmek 1995. »Medicina u Hrvata od doseljenja do kraja srednjega vijeka«, Ivo Baće 1996. »Laparoskopski zahvati – kirurgija 21. stoljeća«.

World Medical Association (WMA). Na 23. sjednici Glavnog odbora 21. listopada 1991. odlučeno je da se pokrene postupak za učlanjenje Zbora u Svjetsku liječničku udruhu (*World Medical Association – WMA*). Potrebne radnje je na sebe preuzeo glavni tajnik Zbora prim. Josip Gjurović. Uvjeti za primitak Hrvatske bili su ispunjeni osamostaljenjem Hrvatske i njezinim primitkom u Ujedinjene narode. Na 29. sjednici GO 26. svibnja 1992. Zbor formalno aplicira za članstvo u WMA. Prethodno je poslat engleski prijevod Statuta Zbora. U Marbelli u Španjolskoj je 1992. godine pri prijmu Zbora bio nazočan glavni tajnik Gjurović, kao i na kasnijim sastancima WMA: na 45. godišnjoj skupštini u Budimpešti 1993., 46. skupštini u Stockholmu 1994. te 1995. u Baliju u Indoneziji. U povodu prijma u WMA je 16. studenoga 2002. godine u velikoj predavaonici Zbora upriličena Svečana akademija, na kojoj su podijeljena odličja »Ladislav Rakovac« obiteljima liječnika poginulih u Domovinskom ratu. Nakon prijma Zbora u WMA počelo je tiskanje novih članskih iskaznica Zbora.

Predsjednik Zbora imao je čast biti gostom na 143. godišnjoj konvenciji *American Medical Association (AMA)* 12.–16. lipnja 1994. godine. AMA je te godine imala 290.000 članova, 1000 zaposlenika, na skupštini su bila 430 delegata, od njih 83 su bili izaslanici stručnih društava. Troškove putovanja predsjednika snosilo je Ministarstvo zdravstva i HZZO. Istovjetnoj konvenciji 1995. godine nije nazočio zbog velikih troškova. Predsjednik se odazvao godišnjoj skupštini Njemačke savezne liječničke komore 1995. te sastanku Austrijske liječničke komore 1995. godine. Srdačni kontakti su uspostavljeni sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom – Regionalnim uredom za Europu (direktor dr. J. E. Asvall) i zagrebačkim *Area Office* (»officer« dr. Pietro Baladelli).

Europska unija liječnika specijalista (UEMS – *Union Européenne des Médecins Spécialistes*) samostalna je i ugledna udruga liječnika specijalista Europske Unije, utemeljena 1958. godine. Zbor je, u ime Hrvatske, za članstvo u UEMS-u kompetirao 15. prosinca 1995. godine. Na zahtjev sekretarijata UEMS-a Zbor je 29. siječnja 1996. poslao engleski prijevod svoga statuta te popis i kurikulum svih liječničkih specijalizacija u Hrvatskoj, kao i svojih specijalističkih društava. U to su vrijeme redovite članice UEMS-a bile 15 zemalja EU-a te Norveška i Švicarska kao zemlje Europske slobodne trgovine (EFTA), a pridružene članice (bez prava glasa) su bile Mađarska, Slovenija, Češka i Tur-

ska. U Oslu je 26. listopada 1996. godine bila redovita sjednica Upravnog vijeća UEMS-a, na kojoj je Zbor zastupao predsjednik Dražančić. Na ranije poslani zahtjev Dražančić je održao 15-minutno predavanje o organizaciji zdravstva u Hrvatskoj, o broju liječnika i liječnika specijalista, o postojećim specijalizacijama u zemlji, ali i o osnovnim demografskim podacima Hrvatske. Nakon Dražančićeva izlaganja razvila se dugotrajna rasprava (više od 30 minuta). Raspravljano je o sutrašnjici, o mogućem kandidiranju brojnih novonastalih srednjoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja (njihovih liječničkih društava) za članstvo u UEMS-u. Za prijam Hrvatske najviše se zalagao dr. Resti, predstavnik Italije. Hrvatska je primljena jednoglasno.

Hrvatska je bila primljena, zajedno s Poljskom, te smo se pridružili tada pridruženim članicama Sloveniji, Češkoj, Mađarskoj i Turskoj. Nakon Zbora su sljedećih godina za pridružene članice, jednostavnim procedurom odnosno samo glasovanjem primljena liječnička društva Slovačke, Rumunjske, Bugarske, Azerbejdžana, Gruzije i Izraela. Očito je Hrvatska tada imala među nekim zemljama EU-a negativnu konotaciju. Članstvo u UEMS-u predstavlja novu kvalitetu sudjelovanja Zbora u međunarodnim udrugama. Delegacija Zbora ulazi u Upravno vijeće UEMS-a, s kompetencijama u sređivanju i planiranju svih liječničkih specijalističkih struka unutar Europe, njihovu postdiplomskom i trajnom obrazovanju. Od osobitog je značenja mogućnost, a i obveza, sudjelovanja naših stručnih društava, kao pridruženog člana, u postojećoj 31 specijalističkoj sekciji UEMS-a. Ipak, članstvo naših stručnih društava u sekcijama UEMS-a sporo je napredovalo, djelomice zbog financijskih obveza (putovanje i sudjelovanje na sastancima sekcija UEMS-a jedan do dva puta na godinu), a većma zbog neangažiranosti. Godine 1999. su anketirana 34 zborna stručna društva, koja po svojoj specijalnosti odgovaraju sekcijama UEMS-a. Od 23 odgovora samo je 13 zbornih stručnih društava apliciralo za članstvo i bilo primljeno za člana sekcije UEMS-a.

U 2004. godini su u puno članstvo prebačena društva iz zemalja koje su postale punopravnim članicama Europske Unije, a prvi put su primljena društva iz Cipra, Estonije, Litve, Letonije, Malte. Tako su danas članice UEMS-a 28 zemalja Europske Unije, dvije zemlje EFTA-e (Švicarska i Norveška) te pet pridruženih zemalja (Azerbejdžan, Gruzija, Hrvatska, Izrael, Turska).

Komisija za prava čovjeka i medicinsku etiku

Već je spomenuto da je Komisija za prava čovjeka i medicinsku etiku osnovana na 98. godišnjoj skupštini 24. veljače 1990. godine, kad je uvrštena kao 8. komisija Zbora. Na 9. sjednici GO 16. travnja 1990. i 10. sjednici 21. svibnja 1990. raspravljen je budući rad Komisije i za predsjednika predložen prof. Božidar Vrhovac. Na 11. sjednici GO 25. lipnja 1990. usvaja se sastav Komisije: Božidar Vrhovac, Tihomil Beritić, Drago Buneta, Ante Dražančić, Mirko Gjurašin, Josip Gjurović, Vlado Gotovac (Matica hrvatska, kasnije ga je zamijenio Pero Gotovac), Živko Kustić (»Glas Koncila«), Slobodan Lang, Mladen Maloča (novinar tjednika »Dan«), Jakov Mose, Ivo Padovan, Branimir Richter, Zvonimir Šeparović (Hrvatsko žrtvoslovno društvo), Juraj Sepčić (Rijeka), Ivan Urlić (Split), Zdenko Vidaković, Dušan Zečević. GO je za predsjednika imenovao Božidara Vrhovca, a na 1. sjednici Komisije za tajnika je izabran dr. Jakov Mose iz KB »Sestre milosrdnice«. Na sjednicama Komisije 19. travnja 1991., 21. svibnja i 18. lipnja iste godine raspravljana je tada već započeta agresija na Hrvatsku,

razrađen je Pravilnik Komisije. Na sjednicama 20. i 27. listopada te 24. studenoga 1992. razrađen je Etički kodeks Komisije odnosno Zbora. Poslan je podružnicama s molbom za prijedloge i sugestije. Etički je kodeks prihvaćen na 101. godišnjoj skupštini Zbora 26. veljače 1993.

Komisija se redovito sastajala, raspravljala o pojedinačnim tužbama pacijenata i liječnika. Budući da je rat bio znatno rasplamsan, i Etička komisija se kao i druge ustrojbene jedinice Zbora priključila pisanju brojnih apela domaćoj i međunarodnoj javnosti. 11. srpnja 1991. poslan je apel Međunarodnom crvenom križu, na 50 adresa liječničkih društava u Europi i svijetu, »Liječnicima bez granica«, WMA, novinama, uglednim liječnicima u svijetu. Stigao je velik broj odgovora s izrazima solidarnosti s patnjom hrvatskoga naroda. 18. studenoga 1991. poslano je bezuspješno pismo francuskom predsjedniku Mitterrandu, radi zaustavljanja agresije i pomoći ranjenicima u Vukovaru. 28. lipnja 1992. ponovno je pisano svim liječničkim društvima svijeta da pridoesu zaustavljanju ratnih strahota. Komisija je aktivno sudjelovala sa svoja dva člana na sastancima organiziranim od Norveškog liječničkog društva i SZO-a 1994–1996. godine u Oslu, Balatonfoldvaru i Budimpešti.

U međuvremenu je 1995. utemeljena Hrvatska liječnička komora i izabran njezin predsjednik prim. dr. Egidio Čepulić. U statutu Komore je, među ostalim, predviđeno postojanje Komisije za medicinsku etiku i deontologiju.^{12,13} Predsjednik Zbora (Dražančić) i Komore (Čepulić) zajednički su smatrali da su etički problemi liječnika u Zboru i Komori istovjetni te su se složili da bude jedinstvena Komisija. GO Zbora je na svojoj 18. sjednici 20. studenoga 1995. dogovorio postojanje zajedničke komisije. Predloženi su sljedeći članovi: predsjednik Božidar Vrhovac; zamjenica predsjednika Mirjana Sabljar-Matovinović; članovi delegirani iz Komore: Damir Babić, Miro Crnogorac, Dušanka Martinović, Ivica Pavičić-Donkić, Boris Petričić, Boris Radl, Asja Valković; članovi delegirani iz Zbora: Ante Dražančić, Josip Gjurović, Branimir Richter, Josip Zečević. Komisija je u tom sastavu funkcionirala do ljeta 1999. godine, kada je počeo drugi komorski izborni mandat te je Komora odustala od zajedničke komisije.^{12,13} U svom prvom mandatu do 1995. godine zbornska je komisija održala 34 sjednice, u zajedničkom sastavu je bilo 35 sjednica.¹³ Nakon raspusta zajedničkog povjerenstva, Zbor je formirao svoje povjerenstvo, u sastavu: Goran Ivanišević, predsjednik; članovi: Ivan Bakran, Želimir Beer (Varaždin), Biserka Belicza (kasnije Stella Fatović-Ferenčić), Ante Dražančić, Pavo Filaković, Dubravka Hrabar (s Pravnog fakulteta), Zvonimir Kaić, Draženka Ostojić, Gordana Pavleković (nije se odazvala), Branimir Richter, Josipi Škavić, Božo Bota (Split), Ivan Šegota (Rijeka, nije sudjelovao). Novo je Povjerenstvo rješavalo pojedinačne slučajeve spora liječnika i pacijenata, odnosno postupanja liječnika suprotno pravilima Kodeksa, a usredotočilo se na organizaciju Proljetnih bioetičkih simpozija Zbora, njih devet uključujući 2009. godinu: 1) Bioetička edukacija medicinaru (2001.); 2) Prava djeteta kao pacijenta (2002.); 3) Suradnja liječnika i farmaceutске industrije u trajnoj izobrazbi (2003.); 4) Liječnik i javnost (2004.); 5) Bolesnik: prava i obveze (2005.); 6) Hrvatsko zdravstvo u tranziciji (2006.); 7) Zahvalnost liječniku (2007.); 8) Liječnička tajna (2008.); 9) Dostupnost medicinskih postupaka u Hrvatskoj (2009.). Simpozije su organizirali Goran Ivanišević i Ivan Bakran, tiskani su kao posebna izdanja Zbora.

Razlika Etičkog kodeksa Zbora i Komore bila je neznatna. Uostalom kodeks Komore bio je napisan na temelju ra-

nijega kodeksa Zbora, veća je razlika bila samo u postupku liječnika pri terminalnom bolesniku. Ključnu ulogu pri pisanju kodeksa Zbora imao je prof. Vrhovac, predsjednik ranijega zbornskog Povjerenstva (Komisije). Na poticaj novoga zbornskoga Povjerenstva, posebice pisaca ovoga članka, napisan je na zajedničkoj sjednici obaju povjerenstava 12. svibnja 2006. godine novi jedinstveni kodeks Zbora i Komore. Kodeks je prihvaćen 2007. godine na godišnjim skupštinama Zbora i Komore. Uostalom, članovi komorskog povjerenstva su, za većinu znamo, a za preostale pretpostavljamo, i članovi Hrvatskoga liječničkog zbora. Danas imamo zajednički kodeks, a zajedničko bi povjerenstvo bilo korisno, kao primjer trajne suradnje na etičkoj problematici, koja je zajednička za članove Zbora i Komore.

Norveška inicijativa

Zbor je 18. lipnja 1993. posjetila tročlana delegacija liječnika iz Norveške, na čelu s uglednim članom Norveškoga liječničkog društva Hansom Asbjørnom Holmom, koji su prethodno posjetili liječnička društva drugih republika bivše države. Prijedlog je norveških kolega bio da se sastanu predstavnici liječničkih društava odnosno komisija za medicinsku etiku bivše države te da se liječnička profesija »pomiri« i bude putokaz političarima. Trošak putovanja i smještaja sudionika preuzelo je Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Norveške. HLZ je, nakon konzultacije s Ministarstvom vanjskih poslova (prof. Granić) prihvatio da se razgovara. Delegati Zbora bili su predsjednik Dražančić i predsjednik Komisije za medicinsku etiku prof. Vrhovac. Prvi je sastanak 12. dužnosnika liječničkih društava, u nazočnosti norveških, švedskih, danskih i finskih kolega, bio u Oslu 25.–28. rujna 1993. Pokretač akcije bio je norveški psihijatar prof. Otto Foss Steinfeldt, s kojim smo uspostavili vrlo srdačne prijateljske veze. Domaćini su prema svima bili vrlo ljubazni, vrlo su diskretno predlagali svoje misli i prijedloge. Stav je HLZ-a bio da o bilo kojoj suradnji može biti govora kad SR Jugoslavija prizna Republiku Hrvatsku u međunarodno priznatim granicama. Prikazali smo slike razorenih crkava i bolnica; svoja smo izlaganja usredotočili na poštivanje etičkih načela i humanitarnog prava, posebice u zonama ratnog djelovanja. Značajnu su nam potporu pružali kolege iz Sarajeva (prof. Murat Konjhodžić, predsjednik Društva ljekara BiH), u Bosni i Hercegovini je tada na vrhuncu bila agresija Karadžićeve i Mladićeve vojske. Posjetili smo Norveško liječničko društvo (*Norwegian Medical Association*), koje je, kao i liječnička društva u drugim zapadnoeuropskim zemljama, obavljalo i funkciju komore: sagradili su novu zgradu sa 60 prostorijskih i 90 zaposlenih. Pri povratku iz Osla u zrakoplovu smo sreli novinarku Večernjeg lista, kojoj se održani sastanak učinio prigodom za senzacionalni članak o »pomirenju«, ali je prevladao i novinarski razum pa je u »Večernjem listu« 13. lipnja 1993. izašao informativni interview. Sastanku u Balatonfoldvaru 1994. godine delegacija HLZ-a nije nazočila, a na sastanku u Budimpešti 12.–14. travnja 1996. nije bilo promjene stavova. Glavni je odbor na svojoj 22. sjednici 25. rujna 1996. donio jednoglasni stav da ne dolazi u obzir nikakva integracija s jugoslavenskim ili balkanskim udrugama liječnika. Zadnji sastanak te međunarodne radne skupine bio je u Makedoniji u Ohridu, kao »Tečaj usavršavanja iz problematike etike«. Sudjelovali su od strane Zbora i Komore: prof. Božidar Vrhovac, prof. Branimir Richter, prim. Josip Gjurović, prim. Egidio Čepulić, prim. Mirjana Sabljar-Matovinović.

Pobačaj i kontracepcija

Od 1991. do 1993. godine je prof. Dražančić, kao predsjednik Ginekološke sekcije Zbora, a zatim i kao predsjednik Zbora, doživio vrlo neumjerene napadaje pokreta »Pro Vita«, točnije njezina članka dr. Antuna Lisca, kirurga iz Vetova kraj Požege. Dr. Lisec, čelnik pokreta »Pro Vita«, predstavnik za Hrvatsku i koordinator za Istočnu Europu pokreta *Human Life International*, promotor je potpune zabrane dopuštenog pobačaja i kontracepcije. Prvi susret prof. Dražančića s dr. Liscom bio je 6. veljače 1990. godine, kada je kao predsjednik Ginekološke sekcije Zbora liječnika Hrvatske bio pozvan u tadašnji saborski Odbor za društveni položaj žene i porodice, radi usuglašavanja članka 272. s člankom 248. Ustava SR Hrvatske, na inicijativu dr. Lisca i pokreta »Pro Vita«.

Kontroverzni čelnik pokreta »Pro Vita« najprije je pokrenuo kampanju protiv kontracepcije. Dr. Lisec je 19. siječnja 1991. godine svojom pismom »Medicinskoj knjizi« u Beogradu zatražio zabranu knjige-udžbenika za medicinske sestre Ginekologija i porodiljstvo autora Predraga Drobnjaka i Eduarda Baršića, proglašavajući kontracepcijske metode »ubojitim metodama«. Knjiga Drobnjaka i Baršića je izvanredno napisana knjiga za srednje medicinska škole, do 1991. godine doživjela je deset izdanja.

Sličan napad na kontracepciju, dodajući tomu i napad na dopušteni prekid trudnoće, dr. Lisec je poslao pismom Zavodu za kliničku farmakologiju KBC-a u Zagrebu, Centru za ispitivanje nuspojava lijekova (prof. Vrhovcu). U pismima se napadaju kontracepcijske metode kao ubojite. Prof. Vrhovac je pisma prenio Komisiji za prava čovjeka i medicinsku etiku Zbora. Komisija je dr. Lisicu odgovorila u skladu s načelima sadržanim u »Etičkom kodeksu« Zbora.

Bizarne su metode kojima se nastojala promijeniti uredba o prekidu trudnoće iz 1978. godine. Tako je 3. listopada 1991. godine objavljen od 3. čete, 3. bataljuna, 3. brigade Hrvatske vojske iz Osijeka »Apel s prve borbene linije«, u kojem 66 pripadnika hrvatske vojske svojim potpisom traži zabranu pobačaja. Nastojanja su djelomice urodila plodom: u KB »Sestre milosrdnice« je uredbom ravnatelja od 5. studenoga 1991. suprotno zakonskoj uredbi zabranjeno obavljanje prekida trudnoće. Toj su se zabrani pridružili i neki drugi ginekološko-porodnički odjeli u Hrvatskoj.

Svi, ne samo demografi i sociolozi, nego i mi medicinari bili smo svjesni lošeg stanja reprodukcije pučanstva, odnosno stalnog pada nataliteta u Hrvatskoj. To je bila tema nažalost neodržanog IX. kongresa hrvatskih liječnika 1991. godine u Zadru. 6. ožujka 1992. je u Zagrebu, u Zboru održan okrugli stol »Pravni, etički i religijski aspekti u ljudskoj reprodukciji«, a 29. svibnja 1992. u Institutu za zaštitu majki i djece, u Klaićevoj ul., u organizaciji Škole narodnog zdravlja »Andrija Štampar«, simpozij »Unapređenje planiranja obitelji u Republici Hrvatskoj«. Nažalost, u to vrijeme najgore agresije na hrvatsku državu, u iščekivanju budućih napora da se oslobodi zaposjednuti dio Hrvatske, nije se mogla sustavno provoditi pronatalitetna politika. Trebalo je proći gotovo 15 godina da bi se počela provoditi kakva-takva pronatalitetna politika. Uostalom, u toj politici na prvom su mjestu socijalno-ekonomski čimbenici, vrlo je važan emocionalni čimbenik (želja za rađanjem u majke i u obitelji), a uloga medicinara je na zadnjem mjestu.

Pokret »Pro vita« je u sredstvima informiranja pokrenuo široku kampanju za potpunu zabranu pobačaja. Izašli su brojni članci u novinama (Večernji list, Vjesnik, Slobodna Dalmacija, Nedjeljna Dalmacija, Danas i dr.) u kojima se javljaju pristalice zabrane pobačaja, ali i pristalice dopu-

šenog pobačaja. Liječnici (ginekolozi) koji rade pobačaje i oni koji propisuju kontracepcijska sredstva proglašavaju se ubojicama. U to vrijeme, u 80-im i 90-im godinama, susreće se i izraziti pad nataliteta. Bilo je vrijeme da struka zauzme službeni stav, posebice jer je ravnatelj Kliničke bolnice »Sestre milosrdnice« svojom unutarbolničkom odlukom zabranio u bolnici obavljanje prekida rane trudnoće. U to je vrijeme prof. Dražančić bio predsjednik Ginekološke sekcije Zbora liječnika Hrvatske te je 27. lipnja 1992. godine organiziran sastanak Ginekološke sekcije Zbora (sastanci su redovito održavani, gotovo svaki mjesec). Uvodni je referat održala prof. dr. Ljiljana Randić iz Rijeke. Na sastanku je jednoglasno donesena službena Izjava (deklaracija) o planiranju obitelji.¹⁴ Svih 70-ak nazočnih kolega, a bili su tu naši najugledniji stručnjaci, poduprlo je Deklaraciju. U Deklaraciji se naglašava »važnost pronatalitetne politike od strane države, prihvaća definicija SZO da je bračna neplodnost bolest, čije liječenje zajednica mora omogućiti svakom bračnom paru, koristeći i najsuvremenije metode. Kontracepcija je medicinski globalno prihvaćena, posebice u zemljama u razvoju s eksplozijom pučanstva, ona nije ubojstvo djeteta, već metoda planiranja obitelji. Prekidanje trudnoće je najgora metoda kontrole rađanja, ali njegova zabrana će rezultirati ilegalnim prekidima trudnoće, s mnogo nepovoljnijim posljedicama.«¹²

Deklaracija je izazvala žestoku reakciju pokreta »Pro Vita«. Dr. Lisec je 9. veljače 1993. godine uputio otvoreno pismo Vladi Republike Hrvatske, naslovljeno »Dražančićeva izjava i njegov Zbor«. U tom se pismu osobno napada Dražančić (njegovo je ime spomenuto 28 puta), ali i Hrvatski liječnički zbor. Od Vlade se tražilo smjenjivanje Dražančića s mjesta Predsjednika Zbora, predsjednika Katedre za ginekologiju i porodništvo Medicinskog fakulteta u Zagrebu, s mjesta člana Stručnog savjeta i predsjednika Stručnog odbora za zaštitu žene i materinstva Ministarstva zdravstva. Štoviše, zahtijeva se i njegovo uklanjanje iz Klinike za ženske bolesti i porode KBC-a u Petrovoj ulici te prekid nastavničke funkcije. Ministar dr. Njavro je putem svog pomoćnika dr. Tonkovića 26. ožujka 1993. zatražio mišljenje i komentar tog pisma. Prof. Dražančić je ministru dr. Njavru u travnja 1993. odgovorio na sva postavljena pitanja. Nakon toga je ova sramotna i žalosna epizoda prestala.

Stručna društva Zbora

Nositelji znanstvenog i stručnog rada unutar Zbora su stručna društva, odnosno, kako su se ranije zvala, stručne sekcije. Dopunom statuta Zbora na skupštini 1995. godine Stručni savjet Zbora, koji čine predstavnici svih stručnih društava, delegira u Glavni odbor četiri svoja predstavnika, čime se stručnim društvima omogućuje neposredni utjecaj na rad Glavnog odbora. U bivšoj su državi postojala stručna društva na »saveznoj« razini, te su se tako udruživala u međunarodne asocijacije. 27. rujna 1991. je Zbor, tj. predsjednik odlukom Glavnoga odbora, nakon pozitivnog odgovora Ministarstva zdravstva i Ministarstva vanjskih poslova, napisao pismo svim zbornim stručnim sekcijama da se direktno i samostalno udružuju u međunarodna znanstvena i stručna društva. U studenome 1994. učinjena je anketa o članstvu zbornih društava u europskim i svjetskim asocijacijama. Od 97 društava odgovor je primljen od 43. Za potpunog člana (*full member*) bilo je primljeno 25, u postupku ih je bilo 8, nisu članovi njih 7; članstvo je bilo pojedinačno u tri udruge.

Prva stručna društva osnovana su 1911. godine (kirurško i internističko), da bi im se broj stalno povećavao. Zbor je

1989. godine imao 80 stručnih sekcija. U prve četiri godine razdoblja tranzicije nisu osnivanе nove sekcije, agresija i rat bili su glavne preokupacije članstva. Ipak, već krajem 1990. godine, na 12. sjednici GO, 17. prosinca, prihvaćen je Pravilnik o radu Ginekološke sekcije. Taj je pravilnik kasnije bio shema za izradu pravilnika drugih sekcija odnosno društava. Tijekom 1992. godine stručne sekcije se transformiraju u stručna društva, s novim pravilnicama o radu. Od 1993. godine, smirivanjem neposrednih ratnih djelovanja, javljaju se znanstvene i stručne pretenzije. Tijekom 1993. godine osnovano je pet novih društava (D. digestivne kirurgije, Endoskopsko društvo, D. endoskopske kirurgije, D. za kemoterapiju, Flebološko društvo); u 1994. je osnovano D. za hospicij i Somnološko društvo; tijekom 1995. osnovano je osam stručnih društava: D. za zrakoplovnu medicinu, D. za penološku medicinu i D. za aterosklerozu, D. za preventivnu i socijalnu pedijatriju; 1996. su osnovana D. za vaskularnu kirurgiju, D. za audiologiju i fonijatriju, D. za pomorsku, podvodnu i hiperbaričnu medicinu, D. za kardiotorakalnu kirurgiju i anesteziologiju te Studentska sekcija. Tako je u siječnju 1997. godine u Zboru bilo 99 društava/sekcija, računajući među njima Sekciju likovnih umjetnika, Glazbeno društvo te dva kluba: Klub umirovljenika i Klub planinara, koja nisu stručna društva u užem smislu. U razdoblju od 1989. osnovano je 20 novih stručnih društava. Od 97 anketiranih društava odgovor je primljen od 43: njih 25 su bila članice europskih/svjetskih asocijacija, u 8 je postupak bio u tijeku, a 7 društava nije imalo članski status. Na temelju prijedloga zainteresiranih članova Zbora uvijek je Glavni odbor davao prethodnu suglasnost, a nakon održane osnivačke skupštine i donošenja pravilnika, Glavni je odbor potvrđivao utemeljenje stručnog društva.

Glavni je odbor na svojoj 14. sjednici u Pulu 25. veljače 1995. dao potporu svom Društvu za medicinu rada, jer je ta specijalnost ukinuta te su specijalisti medicine rada postali liječnici primarne zaštite. Još ranije, na svojoj 9. sjednici 18. svibnja 1994. GO je podupro stav Društva za medicinu rada o potrebi specijalizacije medicine rada. Trebalo je proći 15 godina da bi se medicina rada vratila u punu funkciju. Na istoj je sjednici obznanjena smrt aktivnog zbornoga radnika prim. dr. Marjana Ribarića. Na njegovo mjesto predsjednika zaklade »Vladimir Čepulić« izabran je prim. dr. Josip Šapina, kirurg iz Slavenskog Broda.

Prigodom podnošenja prijedloga za osnivanje često su se vodile rasprave o svrhovitosti tolikog broja stručnih društava, koja su temeljna specijalistička, supspecijalistička ili interdiciplinarna. Mišljenja su različita, o njima je bilo rasprave i na Stručnom savjetu Zbora. Glavni odbor Zbora se pri donošenju svojih odluka držao slova statuta i pravilnika Zbora. Broj nam se čini velikim, ali bismo spomenuli da je 1994. godine u *American Medical Association* bilo 117 stručnih društava, a prema izjavi prof. Blachosa, predsjednika Češkoga liječničkog društva »Jan Purkinje«, češka liječnička udruga je imala 100 stručnih društava. Čini nam se da nije problem u tolikom broju društava, već u tome da manji broj društava postoji samo na papiru, a ne djeluju.

Da bi se stručna društva povezala i okrupnjela, pokrenuta je inicijativa za stvaranje osam grupacija stručnih društava, pri čemu stavovi nisu bili jedinstveni. Uspjeli smo oživiti umrtvljeno Hrvatsko internističko društvo. U njegovu novom Upravnom odboru bili su predstavnici svih supspecijalističkih »internističkih« društava: prof. Ivo Čikeš, doc. Izet Aganović, prof. Nada Čikeš, prof. Zlatko Domljan, doc. Jasna Lipozenčić, dr. Zvonimir Puretić, prim. Mijo Roglić. Dogovoreni su godišnji sastanci društva pod imenom

»Internistički dani«. Sličan ustroj ima i Hrvatsko kirurško društvo, koje se pod predsjedanjem prim. dr. Frane Vinka Golema pokazalo vrlo aktivnim, u njegovu su UO predstavnici kirurških supspecijalnosti. Nažalost, manje smo bili uspješni u ujedinjavanju psihijatrijskih supspecijalističkih društava. Željeli smo sjediniti zbornsko Hrvatsko društvo za kliničku psihijatriju (predsjednik prim. Aleksandar Maletić i tajnik prim. Bartul Matijaca) s izvanzbornskim Hrvatskim psihijatrijskim društvom (predsjednik prof. Ljubomir Hotujac), na istim načelima, uvodenjem predsjednika supspecijalističkih društava u Upravni odbor Društva. Dana 21. svibnja 1996. održan je sastanak šest psihijatrijskih društava: D. za psihosomatiku (dr. Narcisa Sarajlić), D. za alkoholizam i druge ovisnosti (prof. Darko Breitenfeld), D. za prevenciju samoubojstva (doc. Jovan Bamburač), D. za dojenačku i adolescentnu psihijatriju (prof. Staniša Nikolić i dr. Vlasta Rudan), D. za forenzičku psihijatriju (prim. Miroslav Goretta); D. za psihoterapiju (prof. Muradif Kulenović). Dogovoreno je sjedinjenje zbornskog Društva za kliničku psihijatriju i izvanzbornskoga Hrvatskog psihijatrijskog društva; supspecijalistička društva bit će u UO u kojem se obavlja koordinacija rada i sastanaka. Daljnje aktivnosti preuzeli su prof. Hotujac i prof. Bakran. Nastavile su se rasprave, bez sjedinjenja, sve do u 1997. godinu. U isto vrijeme imali smo konstruktivni primjer zbornskoga Hrvatskog društva za patologiju i sudsku medicinu, pod predsjedanjem prof. Mladena Belicze. To je društvo unutar sebe osnovalo tri sekcije: za Citologiju i imunocitokemiju, za Neuropatologiju i za Ginekološku i perinatalnu patologiju.

Bilo je još podosta stručnih društava, koja su trebala obnoviti svoju djelatnost. Jedan od problema je neredovitost nekih stručnih društava u izvještavanju središnjice o svojim sastancima. U 1996. godini je u Liječničkom vjesniku objavljen kalendar sastanaka, što je trebalo obavljati svake godine.

Na 21. sjednici GO 24. studenoga 1996. potvrđeno je mišljenje Izvršnog odbora da za sada ni Zbor ni Stručna društva ne ulaze ni u kakve balkanske asocijacije. Preporučeno je povezivanje sa srednjoeuropskim i mediteranskim asocijacijama.

Nakon osnivanja Komore i institucionalizacije trajnoga liječničkog obrazovanja (CME) bilo je jasno koliko će u skoroj budućnosti veliku ulogu igrati stručna društva, organiziranjem ne samo kongresa i simpozija već i tečajeva trajnog medicinskog usavršavanja, u suradnji s medicinskim fakultetima i Liječničkom komorom. Na 23. sjednici GO, 9. prosinca 1996. razvila se rasprava o ulozi Zbora i stručnih društava u procesu CME. U njemu sudjeluju Zbor, medicinski fakulteti i Komora. Čije su i kakve kompetencije? Dano je mišljenje da stručna društva i podružnice trebaju planirati, predlagati i brinuti se za izvedbu tečajeva, medicinski fakulteti bi trebali odobravati i pomagati, a Komora registrirati i nadzirati tečajeve. Ingerencija pojedinih organizacija u nastavnom procesu može se rangirati: Dodiplomska nastava: fakultet; Postdiplomska nastava: fakultet-sveučilište i stručna društva; Trajna izobrazba: stručna društva, fakultet, Komora, podružnice Zbora, znanstvene ustanove, pojedinci; Specijalizacije i supspecijalizacije: ministarstvo, fakulteti, stručna društva; Licenciranje i relicenciranje: Komora. U 1998. godini je od ukupno održanih 296 tečajeva trajnoga medicinskog usavršavanja njih 100 iniciralo i organiziralo stručno društvo, 79 kliničke bolnice i zavodi, 27 domovi zdravlja, a po 17 fakulteti, podružnice Zbora i druge strukovne udruge.

IX. kongres hrvatskih liječnika – Zadar, 3–5. listopada 1991.

Prethodni, 8. kongres liječnika Hrvatske održan je u Zagrebu. Želja je bila nove zbornice uprave da se to promijeni, tj. da se budući kongresi održavaju u drugim, važnim medicinskim središtima. Prvi je naš izbor pao na Zadar, kao mnogostoljetno središte i izvorište ne samo napredne medicinske skrbi, nego i kao kulturno i povijesno središte, rasište hrvatske narodne misli. Na 9. sjednici GO 16. travnja 1990. predloženo je više tema, a na 10. sjednici 21. svibnja 1990. konačno su prihvaćene dvije glavne teme kongresa te slobodna priopćenja. I. tema: Medicinski aspekt reprodukcije stanovništva Hrvatske (voditelj A. Dražančić); podteme: Demografska situacija (Alica Wertheimer-Baletić), Planiranje obitelji (Ljiljana Randić), Perinatalna zaštita (Ante Dražančić), Zaštita dojenčadi (Gorjana Gjurić), Zaštita male djece (Josip Grgurić). II. tema: Novosti u medicini i stomatologiji na tlu Hrvatske (organizator Josip Gjurović). III. Slobodna priopćenja (organizator Đorđe Montani). U Zadru je bio formiran lokalni Organizacijski odbor: dr. Davor Nekić, dr. Želimir Maštrović, dr. Tatjana Vukelić-Baturić, dr. Lovre Vukić, dr. Ivan Zrilić, dr. Vjekoslav Krpina; u Znanstvenom odboru: prof. Josip Franičević, prof. Slavko Perović. Sve do 22. sjednice GO 22. srpnja 1991. pripreme su se primjereno nastavljale, prijavljeno je bilo ukupno 271 predavanje. Opravdano smo očekivali da će to biti veliki nacionalni liječnički kongres. Međutim, počela je agresija na Hrvatsku, ne samo na Vukovar nego i u zadarskom zaleđu (Škabrnja i dr.). U tim okolnostima nije bio moguć siguran prijevoz sudionika do Zadra pa je održavanje kongresa odgođeno. Da se (neodržani) kongres potpuno ne prepusti zaboravu, referati i koreferati (njih 20) tiskani su u posebnom broju Liječničkog vjesnika,¹⁵ a slobodna priopćenja kao suplement.¹⁶ Tada smo se, u Izvršnom i Glavnom odboru Zbora zarekli da ćemo sljedeći, X. kongres, opet organizirati u Zadru.

Na sam dan planiranoga početka kongresa, kad su već počele padati granate, na zidu stare vojne pa civilne bolnice u Zadru otkrivena je mramorna ploča posvećena IX. kongresu hrvatskih liječnika (slika 5.).

Hrvatski liječnici poginuli u ratu

Kongres je bio odgođen. Umjesto kongresa imali smo rat, agresiju na Hrvatsku. Dogodio se plitvički Uskrs, Vukovar, bombardiranje Zadra, Šibenika, Dubrovnika, Osijeka, Vinkovaca, Slavonskoga Broda, Varaždina i mnogih drugih gradova. Pri bombardiranju su česti cilj bile bolnice i druge zdravstvene ustanove te sanitetska kola. Hrvatski su liječnici spremno stali u obranu Domovine. Među stotinama njih, koji su služili u vojnome sanitetu, njih sedam je dalo svoj život na oltar Domovine. Sedmorica su bila nedvoumne žrtve rata, a još trojica su umrla pod ratnim okolnostima. Da im se ne zaboravi ime, redom ih spominjemo: 1. Dr. Ivan Šreter, predsjednik Podružnice Pakrac, odveden 1991. od srpskih odmetnika, izgubio mu se svaki trag; 2. Dr. Dragutin Krušić iz DZ Slunj, poginuo 21. listopada 1991; 3. Dr. Branko Buač iz Klinike za plućne bolesti »Jordanovac«, 21. listopada 1991; 4. Dr. Anđelko Višnjić iz MC. »Dr. Emilija Holik« u Bjelovaru; 5. Dr. Predrag Đaković iz DZ Velika Gorica, 1992. godine; 6. Dr. Jurica Ivko iz DZ Opatija, poginuo u »Olujku« 4. kolovoza 1995.; 7. Dr. Dalibor Kraljić ubijen od rastrojenog bolesnika-invalida 1996. u bolnici u Varaždinskim Toplicama; 8. Dr. Dalibor Kelava, počinio samoubojstvo; 9. Dr. Ranko Fočić iz MC »Dr. Emilija Ho-

Slika 5. Fotografija spomen-ploče koju je u povodu IX. kongresa hrvatskih liječnika na zid stare bolnice postavila Podružnica Zadar Hrvatskoga liječničkog zbora.

Figure 5. Photography of the memorial tablet that on occasion of the 9th Congress of the Croatian physicians the Zadar branch of the Croatian Medical Association. placed on the wall of the ancient hospital.

lik« u Bjelovaru, umro zbog rupture aneurizme aorte; 10. Dr. Petar Novaković, umro u bolnici Karlovac, »od bolesti dobivene za službe u HV«, kako je službeno evidentirano u Ministarstvu obrane.

Zbor, na poticaj dr. Josipa Šapine iz Slavonskog Broda (predsjednik Zaklade »Dr. Vladimir Čepulić«), potaknuo je pri Ministarstvu obrane inicijativu da se djeci tih kolega omogućiti stipendija i školovanje, što je bilo čvrsto obećano.

X. kongres hrvatskih liječnika, Zadar, Hotel Borik, 25–28. rujna 1996.

Pripreme za kongres počele su na 12. sjednici GO 28. studenoga 1994., prije vojnih akcija »Bljesak« i »Oluja«, kojima je oslobođen najveći dio zaposjednutog područja Domovine i omogućen siguran pristup Zadru. Na sjednica Glavnoga odbora redovito je bilo govora o kongresu, o temama itd. Izabran je Znanstveni odbor Kongresa u sastavu: Ante Dražančić, predsjednik; Jadranka Mustajbegović, tajnica; Ivan Baća (predsjednik WACP-a), Ivan Bakran, Antun Budak, Nada Čikeš, Josip Gjurović, Zdravko Rajić, Ivan Vodopija, a u Zadru Organizacijski odbor: Želimir Maštrović, Boris Dželalija, Marijan Kovačić, Zlatko Matulić, Stipe Splivalo, Viktor Štetić, Tanja Vukelić Baturić, Hrvoje Vuković. Izabrano je pet tema Kongresa: 1. Medicinska skrb u Domovinskom ratu (voditelj Ivan Vodopija); 2. Restrukturiranje hrvatskoga zdravstva (Antun Budak); 3. Medicinsko izdavaštvo u Hrvatskoj (Nada Čikeš); 4. Prevencija u stomatologiji (Zdravko Rajić); 5. Hrvatski liječnici u dijaspore (Ivo Baća). Zagrebački Znanstveni odbor održao je deset sjednica, na kojima su raspravljena i požurivana prijavljena predavanja, sa željom da se zbornik radova tiska prije kongresa. U zagrebačkom je odboru od velike pomoći bila doc. Jadranka Mustajbegović. Golem dio posla je obavio i zadarski Organizacijski odbor, na čelu s prim. dr. Želimir Maštrovićem. Pokrovitelj Kongresa bio je ministar zdravstva prof. Andrija Hebrang.

Kongres je ujedno bio i V. sastanak Svjetskog zbora hrvatskih liječnika. Na Kongresu su sudjelovali predavanjem naši prijatelji iz Njemačke (I. Baća, V. Barko, I. Bokan, M. Gjurić, D. Novak), Švicarske (Ž. Dolinar, I. Bathory), SAD-a (A. Duraković, M. Hricak, L. Milas) i Kanade (M. Poljičak). Na Kongresu je bilo oko 760 sudionika, što je do tada rekordni broj u povijesti hrvatskoga liječništva. Pri otvaranju

Kongresa u velikoj su predavaonici kompleksa Borik sudionici stajali na nogama. Premda su još bile poratne prilike, društveni je život na Kongresu bio uočljiv. Bila je velika zajednička večera, a sudionici su imali prigodu posjetiti crkvu sv. Krševana, novootvorenu ambulantu u Zemunik, proći kroz legendarni Nadin i Škabrnju te sudjelovati na izletu brodom na Kornate. Kongres je bio sigurno do tada najveći hrvatski liječnički kongres: oko 760 sudionika s uplaćenih više od 500 kotizacija; saldo kongresa je bio pozitivan: 82.000,00 kuna. Taj je novac bio predviđen za tiskanje zbornika radova. Radovi su međutim presporo stizali. Na 23. sjednici GO 9. prosinca 1996. na prijedlog prof. Metelka zaključeno je da se u Liječničkom vjesniku napiše opširan osvrt, a prispjeli radovi recenziraju i pojedinačno objave. Uskoro, koncem veljače, nastupila je smjena u čelništvu Zbora te nova uprava nije imala toliko volje da se zbornik radova ipak izda, u nekom obliku, barem za povijest, a u Liječničkom vjesniku nije objavljen nikakav osvrt.

Hrvatski liječnički zbor i Hrvatska liječnička komora

Hrvatski liječnički zbor je hrvatska liječnička udruga s vrlo dugačkom, rekli bismo povijesnom, danas već 135 godina starom tradicijom. Od europskih zemalja starija su liječnička društva Švedske (1807.), Poljske (1820.), Britanije (1832.), Rumunjske (1833.), Danske (1833.) i Nizozemske (1849.),¹⁵ ali i liječnička društva u pojedinim europskim gradovima: Hamburg (1816.), Dresden (1818.), Rouen (1822.), Riga (1822.) itd.^{17,18} Od društvenih organizacija u Hrvatskoj je tek nekoliko godina starija Matica hrvatska, osnovana 10. veljače 1842. godine, kao Matica ilirska. Iz toga aspekta je Zbor nesumnjivo neprijeporan. Međutim, i komora ima u Hrvatskoj tradiciju. Riječ komora je hrvatska izvedenica njemačke riječi »die Kammer«, koja je u austrijskoj polovini Austro-ugarske Monarhije označavala od vlasti, na temelju zakona, uređene ustroje, koji su regulirali funkciju pojedinih društvenih sustava (Obrtnička komora, Trgovačka komora, Advokatska komora, Liječnička komora). Zadaća je komore bila da štiti staleške interese svojih članova, da regulira međusobno ponašanje članova staleža te djelatnost tih staleža prema korisnicima usluga i javnosti. U austrijskoj polovini tadašnje države nije bilo »saveznoga« liječničkog društva (na primjer: Oesterreichische Aerzte Gesellschaft), ali su liječnička društva bila u većim gradovima.¹⁸ Jedno od najuglednijih je bilo bečko »Wiener Aerzte Gesellschaft«. U glasilu te udruge, u »Wiener klinische Wochenschrift« je 5. studenoga 1891. godine objelodanjen Zakon o ustrojavanju Liječničke komore.¹⁵ Potpuno je razumljivo da su posljedično osnivane liječničke komore u svim hrvatskim zemljama Austrije, pa tako 1894. u Istri sa sjedištem u Puli te 1893. u Dalmaciji sa sjedištem u Zadru. S obzirom na to da je većina liječnika Dalmacije bila u splitskom okružju, sjedište Liječničke komore za Dalmaciju je uredbom vlade u Beču 1902. godine premješteno u Split.¹⁹ Nešto kasnije od osnivanja Komore, u Splitu je utemeljena »Slobodna organizacija liječnika Kraljevine Dalmacije«, kao samostalno dobrovoljno društvo liječnika, kojih je tada u Dalmaciji već bilo 102.¹⁹ U »Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji«, koja je bila pod ugarskom ingerencijom Pešte, nije osnovana komora. U tim hrvatskim krajevima djelovao je »Zbor liječnika Hrvatske u Zagrebu« i »Zbor liječnika Slavonije u Osijeku«.^{3,20} Zagrebački i osječki zbor nisu imali komorske ingerencije. Zato su na sjednicama Zbora nerijetko bili zahtjevi da se osnuje komora, koja bi štitila staleške interese liječnika.

Nakon I. svjetskoga rata u novoj državi, Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnije Jugoslaviji, učinjena je nova administrativna podjela. U novoj državi su, »Uredbom o lekarskim komorama«^{19,20} od 18. svibnja 1923., osnovane četiri »ljekarske« komore. Njihova su sjedišta bila u Beogradu, Ljubljani, Zagrebu i Sarajevu. Liječnici Dalmacije su potpali pod Sarajevsku komoru. U sjevernoj Hrvatskoj je djelovala zagrebačka Liječnička komora (za »Hrvatsku, Slavoniju i Međimurje«). Istodobno je u Dubrovniku, uz »Slobodnu organizaciju liječnika Dalmacije« u Splitu, u koju su se učlanili liječnici iz svih gradova i gradića Dalmacije, 1923. osnovano usporedno »Dubrovačko liječničko udruženje«.^{3,19} Godine 1929., preuređenjem države koja je tada nazvana Kraljevina Jugoslavija, stvorene su banovine te su posljedično formirane u Zagrebu Ljekarska komora za Savsku banovinu te u Splitu Ljekarska komora za Primorsku banovinu. Osnivanjem Banovine Hrvatske 1939. godine dalje su ostale zagrebačka Liječnička komora i splitska Liječnička komora, s proširenim područjem djelovanja; u Zagrebu je utemeljen Međukomorski odbor.²⁰ U to se vrijeme Hrvatskomu liječničkom zboru priključuju Slobodna organizacija liječnika Dalmacije u Splitu, Šibensko liječničko društvo, Dubrovačko liječničko udruženje te Društvo liječnika na Sušaku i Društvo liječnika u Osijeku.^{1,3} Nakon 1941. godine, uspostavom »Nezavisne Države Hrvatske«, u Zagrebu je formirana Hrvatska liječnička komora (predsjednik 1943.–1944. prof. Đuro Vranešić) s opunomoćništvima u Sarajevu i Banjoj Luci.²⁰ Završetkom II. svjetskoga rata i uspostavom nove vlasti, uklonjeni su dužnosnici »endehaške« komore te je ministar narodnog zdravlja za povjerenika »Liječničke komore Federativne Države Hrvatske« 16. listopada 1945. imenovao dr. Josipa Rasuhina.^{19,20} U Splitu je za povjerenika Liječničke komore imenovan dr. Pero Vitezica. Komore su definitivno raspuštene 15. veljače 1946. imovina zagrebačke Komore tj. 25% njezina vlasništva zgrade Hrvatskoga liječničkog doma u Zagrebu u Šubićevoj ul. 9 preneseno je u vlasništvo Zbora liječnika Hrvatske. Ministarstvo narodnog zdravlja je preuzelo funkciju registracije liječnika, izdavanje potvrda o završenom stažu, o pravu na praksu te davanje mišljenja o visini liječničkih honorara. Staleške interese liječnika trebao je zastupati »Savez sindikata Hrvatske« odnosno Jugoslavije, odgovarajuća zdravstvena sekcija unutar sindikata.

Sjećanja na komoru su 1989. godine bila još relativno svježja. Valja spomenuti da su tijekom »socijalističkog razdoblja« rada Zbora u više navrata, na godišnjim skupštinama, bile interpelacije pojedinih članova o potrebi obnavljanja Liječničke komore. Ta su nastojanja bila bezuspješna, ostajala su na postojanju Komisije za staleška pitanja odnosno Komisije za ekonomska pitanja u statutima Zbora. Liječnički je stalež bio profesionalno nezaštićen. Izborom novoga čelništva Zbora 1989. godine pokrenute su aktivnosti za obnavljanje Komore, pri čemu su se posebno angažirali prim. Josip Gjurović i dr. Javorcka Zimonja Krišković. Ideja vodilja unutar Izvršnog odbora i Glavnoga odbora Zbora je bila da bi Komora trebala biti unutar Zbora, kao ustroj za zaštitu staleških interesa liječnika i prava pacijenata. Na 16. sjednici GO Zbora 17. prosinca 1990. predsjednik Gjurašin izvješćuje da je delegacija HLZ-a bila u Ljubljani, da je preveden Statut Slovenske Komore, a u Frankfurtu je razgovarano s predstavnicima Komore Hessena i Njemačke savezne Komore. Poslano je pismo ministru Hebrangu s prijedlogom o osnivanju Komore. Na 17. sjednici GO 21. siječnja 1991. izviješteno je da je Radna skupina završila prijedlog-nacrta statuta Komore. Prijedlog će biti poslan na raspravu.

Na 19. sjednici GO 15. travnja 1991. predsjednik Gjurašin izvješćuje da je održan sastanak s ministrom Hebrangom, poslan je prijedlog Zakona o Komori, formirana je Komisija za osnivanje Komore; stomatolozi žele osnivanje svoje Stomatološke komore. U to vrijeme (1991.) i ministar Hebrang misli i piše u Liječničkom vjesniku da »Idealna baza za osnivanje liječničke komore postoji u Hrvatskome liječničkom zboru«.²¹

Dana 30. srpnja 1993. Zastupnički je dom Sabora donio Zakon o zdravstvenoj zaštiti, koji u članku 164. predviđa osnivanje komora. Po tome Zakonu (članak 165) »Medicinski fakultet u Zagrebu i Hrvatski liječnički zbor osnivači su Komore, uz prethodnu suglasnost ministra zdravstva«. Valja spomenuti da je u nacrtu Zakona bio spomenut Medicinski fakultet kao jedini osnivač, na što je Zbor dao svoju primjebdu te je u konačnom tekstu Zakona Zbor prihvaćen kao suosnivač Komore. Dana 18. rujna 1993. godine formiran je Inicijativni odbor za osnivanje Komore, u kojem je bilo 9 članova Zbora i 9 članova medicinskih fakulteta u Zagrebu i Rijeci. Od Zbora su imenovani: Egidio Čepulić, Ante Dražančić, Josip Gjurović, Javorka Zimonja-Krišković (Zagreb), Marin Donadini (Split), Josip Jelić (Slav. Brod), Juco Kalanj (Osijek), Miroslav Kopjar (Krapina), Bruno Mazzi (Pula); od fakulteta su imenovani: Krešimir Glavina (Osijek), Zvonko Kusić, Ivica Kostović, Mate Ljubičić, Dubravko Petrač, Nikša Zurak (svi iz Zagreba), Stojan Polić (Split), Stjepan Simović (Rijeka); kao pravni savjetnik je imenovan Miroslav Radić, dipl. iur. iz KBC-a u Zagrebu. Inicijativni odbor je izabrao Radnu skupinu za pripremanje Statuta, koja će regulirati način osnivanja i izbor tijela Komore. Radnu skupinu su od strane Medicinskog fakulteta u Zagrebu činili prof. Ivica Kostović (kao dekan), prof. Zvonko Kusić i doc. Dubravko Petrač iz KB »Sestre milosrdnice« te prof. Nikša Zurak iz KBC-a Rebro; zbornski dio Radne skupine su činili prof. Ante Dražančić (kao predsjednik HLZ-a) te prim. Josip Gjurović (tajnik HLZ-a), prim. Egidio Čepulić (predsjednik Podružnice Zagreb) i prim. Miroslav Kopjar (predsjednik Komisije za organizacijsko-pravna pitanja i statut). Pravni savjetnik bio je gosp. Miroslav Radić iz KBC-a u Zagrebu.

Radna skupina je održala desetak sastanaka, otprilike jedanput u dva tjedna. Postojala su ishodišna neslaganja između »zbornskog« i »fakultetskog« dijela Radne skupine (RS). Zbornski dio je već u statutu, kao osnivačkoj odrednici, želio postići što veću samostalnost Komore, pa je izašao s nacrtom statuta napisanog još 1991. godine i pozivao se na statut Slovenske zdravniške zbornice (komore) te na statute njemačkih komora. Fakultetski dio je želio statut kojim bi Komora bila više vezana uz vlast (ministarstvo), predložio je svoj nacrt statuta. Nije bilo neslaganja o načinu izbora delegata u skupštinu Komore: izbori će se održati po županijskim podružnicama, po načelu jedan izaslanik na 100 aktivnih liječnika županije/podružnice. Prijedor je bio u načinu izbora Vijeća Komore, kojemu je predsjednik Komore odgovoran. Prijedor je završen kompromisom: Vijeće Komore (u prvom dvogodišnjem mandatu) činit će tri predstavnika Fakulteta, tri predstavnika Zbora, dva predstavnika Ministarstva, po jedan predstavnik Nacionalnoga zdravstvenog vijeća i Hrvatskoga liječničkog sindikata, te po jedan predstavnik svake (od 21) županijske komore. 18-člani Inicijativni odbor je izabrao Koordinacijsko tijelo za osnivanje Komore, u sastavu: od Zbora Ante Dražančić, Egidio Čepulić i Javorka Zimonja-Krišković, a od fakulteta Niko Zurak i Zvonko Kusić iz Zagreba te Žarko Tomljanović iz Rijeke. Izabrana je i Središnja izborna komisija u sastavu prof. Šime

Mihatov, prof. Ivan Bakran, dr. Zlatko Crkvenčić (zamjenici prof. Niko Zurak, dr. Renata Gorečan-Ečimović, Žarko Bakran) te supsidijarne županijske izborne komisije. Izbori su održani u lipnju 1995. godine. Bila su dva kandidata za predsjednika Komore: prof. dr. Antun Budak, direktor Škole narodnog zdravlja »Andrija Štampar« i prim. dr. Egidio Čepulić, predsjednik Podružnice Zagreb HLZ-a. Dana 27. lipnja 1995. održana je osnivačka skupština Komore, na kojoj je za predsjednika Komore izabran Egidio Čepulić.⁹ Na skupštini su izabrana sva tijela Komore predviđena statutom. U prvo Vijeće Komore Zbor je imenovao A. Dražančića, M. Kopjara i Mariju Persoli-Gudelj iz Karlovca.

Komora se brzo financijski osamostalila, ubiranjem upisnine u kunsnoj protuvrijednosti od 100 DEM te zatim redovite članarine, za liječnike s nesamostalnim radom u iznosu od 0,40% bruto-plaće i za liječnike u samostalnom radu 0,20% ostvarenog prihoda, s time da članarina ne može biti manja od 40 kuna na mjesec.

Zbor je odigrao važnu ulogu u osnutku Komore. Zbor je financirao, usporedo s Medicinskim fakultetom u Zagrebu, sve pripreme radnje za osnivanje u ukupnoj svoti od oko 120.000 kn. Sam Zbor je uplatio oko 90.000 kn troškova osnivanja Komore. Komora je novac brzo, još 1996. godine, vratila. Zbor je Komori dao na korištenje stan od 92 m² na trećem katu svoje zgrade. Podružnice Zbora bile su mjesto gdje su vršene sve pripreme za osnivanje županijskih podružnica Komore. Uoči isteka dvogodišnjeg mandata prve skupštine Komore Glavni odbor Zbora na svojoj 19. sjednici 29. siječnja 1996. najprije nije produljio dvogodišnji mandat; nakon što je Vijeće Medicinskog fakulteta, kao suosnivač produljilo Komori dvogodišnji na četirigodišnji mandat, GO Zbora je na svojoj 21. sjednici 24. lipnja 1996. mandat također produljio.

Hrvatska liječnička komora (HLK) i Hrvatska stomatološka komora (HSK) najmlađa su djeca Zbora, rođena 1995. godine, kao što su starija djeca Akademija medicinskih znanosti Hrvatske (osnovana 1961.) i Hrvatski liječnički sindikat (osnovan 1990.). HLK i HSK su udruge osnovane na temelju Zakona usvojenog 1993. godine. U osnivanju obiju komora, posebice HLK, Zbor je unio neobično mnogo svoje intelektualne snage, kako bi novoupostavljene udruge bile sazdate na volji hrvatskih liječnika i na demokratskim načelima. Donošenje akata o osnivanju gotovo je pola godine bilo glavna preokupacija Izvršnog odbora središnjice Zbora. Administracija Zbora je puna tri mjeseca bila gotovo isključivo u funkciji osnivanja Komore. Nakon obavljenih tajnih izbora konstituirana je skupština Komore, izabran predsjednik i Upravno vijeće te županijska vijeća Komore. Odaziv za izbore je nažalost bio malen, glasovalo je ukupno 3362 od 10818 birača (31%), s najboljim odazivom u Županiji kopriivničko-križevačkoj (51%) i najlošijim u Županiji zagrebačkoj (15%); u gradu Zagrebu je odaziv bio 26%.

Dužnosnici Zbora, u zagrebačkoj, ali i u ostalim podružnicama, bili su vrlo aktivni u promicanju uloge buduće Komore. Dužnosnici zbornske Središnjice i Podružnice Zagreb (Egidio Čepulić, Božidar Vrhovac, Hrvoje Miniogo, Vida Demarin, Josip Gjurović, Vjekoslav Mahovlić, Slavko Lovasić) činili su jezgru nove uprave Komore. Na prijedlog Upravnog odbora Podružnice Zagreb predsjednik Dražančić je 15. lipnja 1995. u ime Izvršnog odbora Središnjice poslao pismo svim podružnicama, s preporukom da izaslanici na skupštini Komore glasuju za E. Čepulića. Taj je čin bio sigurno nekorektan u odnosu na drugog kandidata za predsjednika Antuna Budaka.

U vrijeme stvaranja, točnije obnavljanja Komore, mišljenje je većine kolega bilo da je hrvatskom liječništvu dovoljna jedna strukovna organizacija. Bili smo za zajedništvo. Zajedno smo išli na sastanke EFMA-e (Copenhagen 1997.). Na inicijativu predsjednika Zbora i uz suglasnost predsjednika Komore, bile su osnovane dvije zajedničke zbornice-komorske komisije: Komisija za medicinsku etiku i deontologiju te Komisija za trajno usavršavanje liječnika; a te dvije djelatnosti, medicinska etika i trajno usavršavanje liječnika dvije su temeljne, ishodišne zadaće Zbora. U svibnju 1997. formiran je Kolegij liječničkih udruga, s po tri člana iz Zbora, Komore i Sindikata. Liječničke novine, koje je uređivao prof. Željko Poljak, bile su zajedničko glasilo. Nažalost, odnosi su se uskoro promijenili. U to vrijeme, 1996.–1997. godine bilo je nesuglasica Komore i Ministarstva, najprije zbog (po mišljenju Ministarstva) visoke upisnine i članarine za Komoru, te potom i zbog drugih različitih mišljenja, pa su sad iskre frcale između Ministarstva i Komore odnosno Liječničkih novina.^{22,23} Godine 1999. u drugom mandatu prim. Čepulića, Komora obje te komisije formira samostalno, bez sudjelovanja zbornih predstavnika. Kolegij udruga nestaje, a Komora kasnije (od 2001.) počinje izdavati vlastite (vrlo uspješne) Liječničke novine, s glavnim urednikom Željkom Poljakom.

Sukob Zbora i Komore kulminirao je 1999. godine, za vrijeme predsjednikovanja Zborom prof. Dubravka Orlića i Komorom prim. Egidija Čepulića. Prema kratko napisanom mišljenju predsjednika Zbora prof. Orlića u knjizi »Hrvatski liječnički zbor – Predsjednici 1874–2004.«¹⁸ (str. 246) »i u svijetu je prihvaćeno postojanje dviju usporednih udruga«. Pojavili su se »manji problemi u radu zajedničkih povjerenstava (komisija) koja su zaboravljala da su primarno zbornica, planiraju se i pripremaju za rad paralelna stručna društva, a omalovažavaju postojeća dugogodišnja stručna društva HLZ-a, financijski se vežu stručni eksperti pa i neki uvaženi zborni članovi...«^{18,24} Ondašnji predsjednik Komore prim. Čepulić, raspravljavajući u četiri tematske jedinice zbornika Komore¹² (Komora i Hrvatski liječnički zbor, Zašto smo se razišli, Osnivanje Komore i odnos prema Zboru, O genezi sukoba – kako je gledamo mi u Komori) na devet stranica opširno opisuje (svoj) prijedlog sa Zborom. On citira dr. Kloibera iz njemačke komore »da ujedinjavanje nisu moguća, jer da stručna društva moraju ostati neovisna, dobrovoljna društva«. Po Čepuliću je drugi razlog sukoba bilo neslaganje Zbora i Komore i ustavna tužba o pravu liječnika na privatnu bolničku praksu. Zbor se slaže s uredbom Ministarstva da privatnu praksu u dopunskom radnom vremenu mogu obavljati samo liječnici u nastavnom zvanju, a Komora misli da bi to mogli svi specijalisti. Po Čepuliću Komisija za stručni nadzor Komore ima pravo izabrati eksperte pojedince, a ne preko odgovarajućeg Stručnog društva Zbora (što je zahtijevao Zbor). Čepulić opravdava plaćanja člana Komore za njihov odgovorni rad. Spominje da su u Komisiji za medicinsku etiku komorski članovi i posebice predsjednik Vrhovac izloženi stalnim napadajima zbornih članova. Bilo je sve jasnije da se »ugled Komore želi umanjiti isticanjem Zbora kao najvažnije, najstarije dragovoljne udruge hrvatskih liječnika« (str. 120).¹² Stajalište Zbora je bilo suprotno.^{18,24}

Prema Čepuliću, zajedničke Komisije za medicinsku etiku i deontologiju te Komisija za trajno usavršavanje liječnika ukinite su kad je postalo jasno da od sjedinjenja Zbora i Komore neće biti ništa. Primijetili bismo da osnovna intencija predsjednika Zbora (Dražančića) 1996. godine, pri formiranju zajedničkih komisija, nije bila sjedinjenje – premda

je bio svjestan da jedna liječnička udruga može dovoljno pokriti sve zahtjeve zdravstvene zaštite pučanstva te staleške interese liječnika – nego želja da zajednički rješavamo zajedničke probleme. Tada je postojalo jedinstveno liječničko društvo u 11 »starih« zemalja Europske Unije, zvalo se *the society, la société ili die Kammer*. U 8 »novih« europskih zemalja (Poljska, Češka, Slovačka, Slovenija, Makedonija, Bugarska, Rumunjska i Hrvatska), u kojima je još svježije sjećanje na komore austrijske polovine Austrougarske carevine, u njima su uz liječnička društva osnovane i komore. U preostalim 17 zemalja funkciju komore obavljaju državne vlasti (ministarstvo zdravstva).

Na sreću, tenzije su se smanjile kad je 2003. za predsjednika Komore izabran prim. dr. Hrvoje Minigo, a za predsjednika Zbora 2004. godine prim. dr. sc. Hrvoje Šobat.

Činjenica je da je zakonodavac u Zakonu o zdravstvenoj zaštiti iz 1993., imenovao Komoru (ne spominjući ulogu i značenje Zbora) kao zakonskog predstavnika liječništva u pregovorima s Državom, te joj dao zakonske ovlasti: izdavanje licencijskih, provjera stručnosti svakih 6 godina (relicenciranje) i stručni nadzor. Posljedično, zbornica Komisija za stručno usavršavanje i Komisija za medicinsku etiku ostaju prikraćene. Ne smije se zanemariti ni postojanje osobnih interesa člana Zbora i Komore, kako reče Čepulić¹² (str. 125). U tom je smislu bilo i nedavno (28. veljače 2009.) kandidiranje prim. Čepulića za predsjednika Zbora, kad je na godišnjoj skupštini Zbora suprotna struja, koja želi samostalnost Zbora, izabrala prof. Željka Metelka.

Na kraju ovoga poglavlja ponovit ćemo pozdravne riječi, izrečene pri osnivačkoj skupštini Komore 27. lipnja 1995., misli koje – mislimo – vrijede i danas. Zadaće su Komore:

- zaštita i zastupanje interesa liječnika, ali istodobno briga o pravilnom obavljanju liječničkoga zvanja,
- zaštita građanina u ostvarivanju njegove zdravstvene zaštite,
- trajno usavršavanje liječnika,
- donošenje i provedba Kodeksa medicinske etike,
- regulacija djelatnosti privatne liječničke prakse.

Tim zadaćama Komore značajno mogu pridonijeti Zbor i medicinski fakulteti, posebice u području medicinske etike, izobrazbe i trajnog usavršavanja liječnika. Pri tome, da uporabimo staru izreku, »Bogu božje, caru carevo«.

Izdavačka djelatnost Zbora

Zbor je nastavio redovitim izlaženjem »središnjih« časopisa Liječnički vjesnik i Acta stomatologica Croatica (ASCRO) te Liječničke novine. Liječnički vjesnik je tradicionalni zborni časopis, u 1997. godini, u 123. godini života Zbora, izlazilo je 119. godište. Časopis je doživio svoju institucionalnu krizu 1992. godine, prisiljenom ostavkom glavnog urednika prof. Bakrana, uspješno ga je zamijenila doc. Nada Čikeš. ASCRO je pod uredničkom palicom prof. Gorana Kneževića također redovito izlazilo.

Liječničke novine (LN) bile su u razdoblju tranzicije na svojevrsnoj vjetrometini. Prve liječničke staleške novine su 1908.–1912. bile »Viestnik Slobodne organizacije liječnika Kraljevine Dalmacije«. Kao prilog Liječničkom vjesniku je 1914.–1915., 1921.–1929. te 1929.–1930. izlazio »Staleški glasnik«. U Rijeci počinje 1970-ih izlaziti staleški prilog časopisu Medicina, koji pod imenom Liječničke novine postaje staleško glasilo svih liječnika Hrvatske. Glasilo od 1981. godine izdaje Split, a od 1987. godine Osijek (urednik Vladimir Jokanović), gdje se izdaju do 1989.²² Od 1990. se opet izdaju u Zagrebu (urednik Željko Poljak), ali izlaze neredovito, često kao trobrojevi. Liječničke novine postaju

1996. zajedničko staleško glasilo Zbora i novoosnovane Komore, sve do 2001., kada nastupa raskol i u tom glasilu. Od tada samostalno izlaze komorske Liječničke novine, koje su pod profesionaliziranim vođenjem prof. Željka Poljaka postale samostalni i vrlo čitani mjesečnik. Istodobno izlaze i druge, zbornice Liječničke novine (urednik doc. Darko Antičević), kao dvomjesečnik i podlistak »Liječničkog vjesnika«.

Na 14. sjednici GO 22. listopada 1990. prim. dr. Stjepan Turek izložio je plan proširene izdavačke djelatnosti Zbora. Na taj bi se način oživila izdavačka djelatnost ranije Medicinske biblioteke, koja bi mogla – jeftinije – tiskati medicinske udžbenike, priručnike i sl. Plan je tada zbog izrazito lošeg financijskog stanja Zbora odgođen.

Riječka podružnica izdavala je svoj časopis *Medicina*, a neka od stručnih društava Zbora su izdavala i svoj časopis: *Acta Dermatovenerol Croat*, *Croat J Gastroenterol Hepatol*, *Diabetol Croat*, *Gynaecol Perinatol*, *Ophthalmol Croat*, *Pediatr Croat*, *Symp Otorhinolaryngol*, *Reumatizam*.

Ostale djelatnosti

Nagrada Zbora mladim istraživačima, za temeljne i za primijenjene medicinske znanosti, uvedena je 1995. godine. Ugodno smo bili iznenađeni brojem i kvalitetom radova pripjelih na natječaj. I za 1996. godinu bile su raspisane dvije nagrade. Od 14 pripjelih znanstvenih radnji 13 je bilo objavljeno u međunarodnim visoko kotiranim znanstvenim časopisima, a samo jedan u domaćem časopisu, u Liječničkom vjesniku. Zadnje su nagrade raspisane na 21. sjednici GO 24. lipnja 1996. i dodijeljene na 105. godišnjoj skupštini 22. veljače 1997. Nakon toga su te nagrade ukinute. Danas ekvivalentne nagrade (nagrada »Ante Šercer« i »Borislav Nakić«) dijeli jedino AMZH. S jedne strane je dobro što naši mladi istraživači objavljuju svoje radnje u međunarodno poznatim i visoko indeksiranim časopisima (*Current Contents*, *Science Citation Index* i dr.). Međutim, istodobno se javlja suša objavljenih znanstvenih radova u domaćim, hrvatskim časopisima. To se odnosilo djelomice na Liječnički vjesnik, a izraženije na časopis »*Medicina*« u Rijeci i domaće specijalističke časopise, koji su indeksirani u manje prestižnim indeksima. Tomu je pridonijela činjenica da naši medicinski fakulteti za napredovanje svojih suradnika više vrednuju članak objavljen u časopisu indeksiranom u *Current Contents* ili *Science Citation Index* nego u *Index Medicus* ili *Excerpta Medica*. Ne zaboravimo da je uloga naših znanstvenika ne samo u promociji hrvatske medicinske znanosti u svijetu (gdje su poslanici Hrvatske) već i u širenju znanja i medicinskog umijeća u zemlji.

Ministarstvo zdravstva je naše »resorno« ministarstvo. Nakon »velikog nesporazuma« Ministarstva sa Zborom tijekom 1992. godine, uspostavili smo uzajamno dobre odnose. Zbor je u kasnu jesen 1992. dao svoje primjedbe na 80 članaka nacrtu Zakona o zdravstvenoj zaštiti, od kojih su mnoge prihvaćene. Kao dvije vrlo važne primjedbe spomenuli bismo onu da je osnivatelj Hrvatske liječničke komore i Hrvatske stomatološke komore Hrvatski liječnički zbor zajedno s Medicinskim fakultetom u Zagrebu, te onu o mogućnosti privatne liječničke prakse liječnika u državnoj službi. Nažalost je podzakonski akt o privatnoj praksi vrlo restriktivan, on je poticao mnoge vrhunske bolničke stručnjake u čistu privatnu praksu, uz napuštanje one bolničke. Zbor je dao svoje mišljenje o dodjeli naslova primarius, o osnivanju referentnih centara Ministarstva zdravstva, o sastavu Nacionalnoga zdravstvenog vijeća. U 1996. godini

prigodom noveliranja Zakona o zdravstvenoj zaštiti, Zbor je dao svoje kritičke primjedbe na nacrt članka o ustanovljavanju etičkih povjerenstava u zdravstvenim ustanovama (što je djelomice prihvaćeno) te na nacrt članka o kaznenoj odgovornosti liječnika koji obavlja zdravstvenu djelatnost u prostorijama bez odgovarajuće dozvole. Naše je mišljenje bilo da to može biti prekršaj, a ne kazneno djelo, što nije prihvaćeno, kao ni mnoge druge zbornice primjedbe.

Stručna društva Zbora davala su brojna mišljenja, na zahtjev Ministarstva, o liječenju u inozemstvu. Prigodom promjena djelatnosti medicine rada 1995. godine i školske medicine 1996. godine, stručna su društva (za medicinu rada i za školsku medicinu) bila konzultirana, ali mišljenja nisu bila prihvaćena.

Ministarstvo zdravstva se angažiralo u obnovi zgrade Hrvatskoga liječničkog doma. Na prijedlog ministra Hebranga, hrvatska Vlada i Sabor odobrili su pomoć u uređenju zgrade. U svom pismu od 29. studenoga 1996. ministar prof. Hebrang navodi »Vjerujem da će financiranjem sanacije zgrade hrvatska država pokazati koliko cijeni doprinos hrvatskog liječničkog staleža sveukupnom boljitku«. Nesumnjivo je prof. Hebrang kao ministar 1992. godine upotrijebio svoj politički utjecaj za obračun s predsjednikom Zbora prof. Gjurašinom, koristeći se pri tome i netočnim optužbama. Međutim, prije toga, kao aktivni član Radiološke sekcije, te nakon toga je Andrija Hebrang pokazao izrazitu sklonost Zboru. Za donaciju od dva milijuna kuna za obnovu Zbora on je gotovo isključivo zaslužan. Nije li vrijeme, makar će biti i protivnika tomu, da se Zbor Andriji Hebrangu oduži, na primjer *začasnim članstvom*?

Izrada algoritama, ispravnije dijagnostičko-terapijskih postupaka, bila je na prijedlog Ministarstva započeta 1992. i nastavila se 1993. godine. Bila su angažirana brojna stručna društva, napisala su postupnike, koje je redigirala komisija Zbora (prof. Željko Poljak, prof. Ivan Bakran i prof. Ante Dražančić). Međutim, pristup izradi algoritama i napisani materijal bili su toliko različiti da je to bio neuspješan pokušaj.

Zbor je bio prihvaćen i od najviše državne vlasti: predsjednik Zbora je od predsjednika Republike redovito bio pozivan na božićno-novogodišnji prijam te na svečani prijam prigodom Dana državnosti.

Ministarstvo znanosti, tehnologije i informatike redovito je sufinanciralo zborni časopis Liječnički vjesnik te časopise zbornih stručnih društava, premda u sve manjim iznosima.

Medicinski fakultet. Prigodom osnivanja Medicinskog fakulteta u Zagrebu 1917. godine ključni čelnici Zbora, dr. Čačković i dr. Mašek, postaju profesori i čelnici novoosnovanoga fakulteta. Kroz desetljeća su mnogi čelnici Zbora bili djelatnici medicinskih i stomatološkog fakulteta, a nastavnici fakulteta čelnici Zbora i stručnih društava. Zbor je imao svoga predstavnika u Komisiji za dodjelu fakultetske nagrade »*Medicina*«. Intenziviranjem trajnoga medicinskog usavršavanja, nakon 1996. godine, mogle su se očekivati još jače veze Fakultet-Zbor-Komora.

Hrvatska akademija medicinskih znanosti (danas Akademija medicinskih znanosti Hrvatske – AMZH) iznjedrila se iz Zbora 1961. godine. Bila je utemeljena kao »Akademija Zbora liječnika Hrvatske«, osamostalila se kao »Medicinska akademija Hrvatske«, a 1996. je djelovala kao »Hrvatska akademija medicinskih znanosti«. Premda osamostaljena, održava uske sveze sa Zborom. Predsjednik Zbora je po funkciji član Glavnog odbora AMZH, i obrnuto, predsjednik AMZH je član Glavnog odbora Zbora. AMZH je održala velik broj sastanaka, simpozija, u suradnji sa stručnim

društvima Zbora. Sastanci su često održavani u predavaonica Zbora, koja je uvijek ustupana bez naknade; štoviše, Zbor se uvijek veselio kad je AMZH mogao udomiti u svome Domu. U studenome 1996. održan je simpozij Akademije pod naslovom »Zdravlje i bolest u Republici Hrvatskoj u prvim desetljećima XXI. stoljeća«, koji je u ograničenom vremenu obuhvatio sva područja medicine te na svoj način bio samo kratki pregled. U prethodnim razgovorima s čelnicima AMZH bilo je dogovoreno da se simpozij tijekom 1997. i 1998. razradi po pojedinim područjima medicine, pri čemu bi zajedno nastupali kolegiji Akademije i stručna društva Zbora.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU) nije bila uobičajeni »partner« djelatnosti Zbora. Neka naša stručna društva održavala su svoje sastanke u zgradi HAZU, u suradnji s Razredom za medicinske znanosti. Potpredsjednik HAZU, prof. Padovan, dugogodišnji je zaslužni član Zbora te je sudjelovao u radu Komisije za uređenje Zbora; svojim je ugledom pomogao u priskrbi sredstava sponzora za uređenje Zbora.

Hrvatski liječnički sindikat, koji okuplja tri četvrtine hrvatskih liječnika, odigrao je prvih godina svoga opstanka, od osnutka 10. srpnja 1990., konstruktivnu ulogu: rezultat njegovog djelovanja bio je potpisan granski ugovor, koji je za liječnike izrazito pozitivan. Predsjednik HLS-a član je po funkciji Glavnog odbora Zbora te je korisno sudjelovao u radu odbora.

Zborska zastava. Na inicijativu prof. Bakrana načinjen je i na 23. sjednici GO 9. prosinca 1996. prihvaćen dizajn zbarske zastave. Na 105. godišnjoj skupštini 22. veljače 1997. nije prihvaćen predloženi dizajn te je prihvaćanje zastave odgođeno. Na skupštini je prim. Stipišić iz Splita sarkastično primijetio da bi na zastavi umjesto bana Josipa Jelačića mogao biti i splitski sveti Dujam. Zastava je u izvornome obliku 1999. prihvaćena na godišnjoj skupštini 26. veljače 1999. i prikazana u Hrvatskome narodnom kazalištu prigodom proslave 125. obljetnice Zbora. Nakon zastave središnjice više podružnica je dalo načiniti svoju zastavu.

Uređenje, financiranje i administracija Hrvatskoga liječničkog zbora i doma

Zborska zgrada, Hrvatski liječnički dom, sagrađena je 1936. godine bankovnim kreditom u iznosu od 75% Hrvatski liječnički zbor i 25% Liječnička komora u Zagrebu. Zgrada je građena od 1934. do 1936. godine, a bila je useljena 1937. godine. U podrumu je bila ložionica te s dvorišne strane dva mala stana od po 40 m², u prizemlju predvorje, predavaonica i dvije prostorije od po oko 30 m² (u onoj desno od ulaza bio je buffet-zalagajnica). Na I. katu bile su uredske prostorije: dvije sobe za administraciju, knjižnica, veliki i mali salon te soba predsjednika. Na II., III. i IV. katu bila su po dva trosobna stana od po oko 90 m². Stanovi u zgradi bili su nacionalizirani, ali podržavljenje nije bilo upisano u zemljišnim knjigama, što je olakšalo denacionalizaciju. Kad smo 1989. godine preuzeli vodstvo Zbora, u podrumu s lijeve i desne strane bili su zaštićeni stanari, u predvorju prizemlja s lijeve strane bio je, za raniju zbarsku administrativnu tajnicu gđu Lidiju Bielić, adaptiran stan površine oko 60 m², a svi stanovi od II. do IV. kata su bili zaposjednuti zaštićenim stanarima. Ideja vodilja Uprave Zbora bila je da se (uz pomoć grada?) iselesvi stanari te u Dom smjeste Komora, Sindikat, Akademija medicinskih znanosti Hrvatske te uredništvo Liječničkog vjesnika i časopisa stručnih društava Zbora.

Izenadilo nas je prokišnjavanje stropa velike predavaonica. Popravak, tijekom ožujka i travnja 1993. uz trošak od 13 milijuna HRD platio je Stambeni fond grada Zagreba. U jesen 1994. godine načinjena je nova kotlovnica centralnog grijanja zgrade Doma, od grijanja mazutom prešlo se na grijanje plinom. Desni stan na III. katu se ispraznio te je rješenje za useljenje dobio djelatnik MUP-a. Podnijeli smo tužbu te je spor u travnju 1993. sudski stavljen u »stanje mirovanja«. Stan smo iznajmili poduzeću »Marchem« za mjesečnu najamninu od 1000 DEM. Da bi se pristupilo uređenju prizemlja i podruma-razizemlja, trebalo je najprije isprazniti stanove od stanara koji su bili u njima. Gđi Bielić, bivšoj činovnici Zbora, ponudili smo smještaj u Dom umirovljenika, što ona najprije nije prihvatila. Na sjednici GO odlučeno je da se zamole bivši predsjednici Zbora, prof. Nikola Peršić i prof. Stojan Knežević, da je nagovore na iseljenje. Gđa Bielić je 14. veljače 1994. pristala na iseljenje te je GO donio odluku da joj Zbor plaća 60% troškova smještaja u dom umirovljenika (mjesečno 650 kuna). Iseljenje je otežano, jer nismo mogli naći smještaj u Domu, u kojem je ona željela biti smještena. Zahvaljujući intervenciji ministra Hebranga, nađen je smještaj gđe Bielić te se ona u rujnu 1996. iselila. U isto vrijeme se iselio stanar iz lijeve strane podruma (razizemlja), a Skupština grada (gradonačelnica Marina Dropulić-Matulović) odobrila je Zboru preuzimanje ključeva tog stana. Tada je bilo oslobođeno cijelo prizemlje i razizemlje zgrade, osim stanara na desnoj strani razizemlja. S tim je stanarom vođen sudski spor. Preostalo je još iseliti tog stanara kako bi se moglo pristupiti kompleksnom preuređenju zgrade. U proljeće-ljeto 1997. tom je stanaru od ušteđenog novca kupljen zamjenski stan.

U jesen 1994. se zbog obiteljskih razloga iz mjesta administrativne tajnice Zbora povlači dugogodišnja činovnica gđa Dašenka Šalamon. Na njezino je mjesto bila izabrana činovnica koja nije zadovoljavala. U veljači 1995., nakon prethodno primljenih preporuka, primljena je na mjesto administrativne tajnice gđa Stella Polla, a otvoreno je i novo mjesto blagajnice, na koje je primljena gđa Verica Blaževac. Obje su se pokazale odličnima pa su još uvijek na tim mjestima. Knjižnica Zbora bila je neuređena, a arhiva je bila u nezamislivo lošem stanju. Najprije je honorarno i kasnije u stalni radni odnos u travnju 1995. uzeta Snježana Šajn, dr. med., koja je sredila arhivu i knjižnicu. U listopadu 1995. u mirovinu je otišla dugogodišnja tajnica Liječničkog vjesnika gđa Štefica Deduš pa je na njezino mjesto primljena gđa Zdenka Glamošćak, sve do 1999. godine kad je prešla u Hrvatski liječnički sindikat, a za administrativnu tajnicu časopisa uzeta Draženka Kontek koja taj posao još uvijek obavlja.

Hrvatska je bila od siječnja 1992. godine međunarodno priznata država, primljena u Ujedinjene narode, ali s okupiranih 30% svoga područja. Mnoge su podružnice bile izvrgnute ratnim djelovanjima, njih osam (Dubrovnik, Našice, Osijek, Pakrac, Šibenik, Virovitica, Vukovar, Zadar) bilo je od 1991. do 1993. godine kao »ratne podružnice« oslobođeno plaćanja zbarske članarine; plaćanja članarine bili su oslobođeni i prognani liječnici koji borave u slobodnim podružnicama. Na 18. sjednici GO 20. prosinca 1995. zadržano je neplaćanje članarine samo za Vukovar.

Bilo je očito da Zbor mora namaknuti sredstva donacijama, pa je u prosincu 1995. i ponovno 30. rujna 1996. poslano cirkularno pismo na 107 adresa: na 77 raznih ustanova i bolnica te na 30 farmaceutskih tvrtki. Donacije su bile skromne: Pliva 145.000 kn, Zagrebačka banka 36.200 kn, Belupo 15.000 DEM, Croatia osiguranje 10.000 DEM,

Badel 5.000 DEM, INA 5.000 DEM. Tim donacijama je skupljeno, na posebnu stavku proračuna, blizu 300.000 kn, a predračun troškova je bio mnogo veći, 300.000 do 400.000 DEM, bez ranije uloženi sredstava (plinska kotlovnica, popravak krova predavaonice). Tu je uskočio ministar Hebrang te je obećao pomoć Ministarstva i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje u iznosu do 2 milijuna kn. Na 22. sjednici 25. IX. 1996. GO je odbio sugestiju Komore da se za uređenje Zbora digne bankovni kredit. Povećana je plaća administraciji za 10%.

Postupno su poduzete mjere za plaćanje članarine i sređivanje administracije, kao preduvjet za normalni život Zbora. Članarina je bila gotovo jedini izvor prihoda. Na 6. sjednici Predsjedništva 18. prosinca 1989., zbog teške financijske situacija Zbora, zbog poskupljenja tiskanja Liječničkog vjesnika i inflacije, određena je članarina u protuvrijednosti od 10 njemačkih maraka. Na 13. sjednici GO 14. rujna 1990. je izviješteno da je Zbor u deficitu od 400.000 tadašnjih inflacijskih dinara pa je članarina povišena na 140 dinara. Na 16. sjednici GO 17. prosinca 1990., zbog nekontrolirane inflacije članarina je povišena na protuvrijednost od 50 njemačkih maraka. Članarina je 1992. (26. sjednica GO) smanjena na 1.500,00 hrvatskih dinara, od toga za Liječnički vjesnik 1000 dinara. Članarina je 1994. godine (8. sjednica GO.) opet povišena na protuvrijednost od 30 njemačkih maraka, a od 13. siječnja 1995. iznosi 150 kn, svota koja je zadržana i danas. U sljedeće četiri godine Središnjica se novčano stabilizirana, 1996. godina završena je s pozitivnim saldom od 336.000 kn, što je omogućeno povišenjem članarine od 1995., uvođenjem kotizacije stručnih društava od po 1000,00 kn za manja i po 2000,00 kn za veća (više od 100 članova) društva te aktivnim saldom X. kongresa hrvatskih liječnika. Nabavljena su dva nova računala, tako da smo početkom 1997. imali tri umrežena stroja. Sredena je knjižnica te arhivski prostor. Ukupno je bilo doneseno šest pravilnika odnosno poslovnika: Pravilnik o dodjeli odličja, zahvaljujući zalaganju prim. dr. Dittricha iz Splita; Pravilnik o radnim odnosima; Poslovnik Suda časti; Poslovnik Skupštine; zborni prvi Kodeks liječničke etike te Poslovnik o radu Komisije za medicinsku etiku.

Zaključak

Njegovanje znanstvenog i stručnog rada i medicinske etike, promicanje zdravstvene skrbi i zdravlja naroda te zaštita dostojanstva liječničkog staleža inherentne su zadaće Zbora, od njegova osnutka. U vrijeme tranzicije istočno-europskih društava, zemalja bivše Jugoslavije pa i hrvatskoga društva, iz jednostranačkog i ekonomski usmjeravanog u višestranačko, demokratsko društvo s tržišnim gospodarstvom, Hrvatski liječnički zbor se već u drugoj godini tranzicije (1991.–1992.) našao u vrtlogu agresivnoga rata na Hrvatsku. Rat je neposredno ugrožavao rad osam podružnica i u cjelini je pogoršao financijsko stanje Zbora. Novoizabranu upravu čekala je organizacija unutrašnjega demokratskog

poretka u samome Zboru, izmjena statuta te donošenje brojnih pravilnika i poslovnika o radu, osnivanje Etičke komisije te sređivanje materijalne situacije. Zbor je nastavio tiskanjem svojih časopisa, a pružila mu se mogućnost promicanja neovisnosti Hrvatske povezivanjem, na razini svih struka, s europskim i svjetskim liječničkim društvima. Izazov je bilo osnivanje Liječničke komore, započinjanje trajne medicinske izobrazbe, povezivanje na nacionalnoj razini sa slobodnim demokratskim svijetom te znanstvenim i strukovnim strukturama u njemu. Neodgodivo je bilo i građevinsko uređenje Hrvatskoga liječničkog doma. Zbor je sve te zadaće uspješno obavio, financijski se konsolidirao i osigurao sredstva za uređenje svojega Doma, kako bi se u poslijeratnom razdoblju dotadašnja demokratizirana djelatnost Zbora nastavila.

LITERATURA

1. Čepulić V. Kratka povijest Zbora liječnika Hrvatske, Slavonije i Međimurja. Zagreb: Litografija; 1937.
2. Knežević S. Zboru u pohode. U: Keros P i sur. Zbornik liječnika Hrvatske 1874.–1974. Zagreb: Zbor liječnika Hrvatske; 1974, str. 9–28.
3. Kallay J, Belicza B. Zbor liječnika Hrvatske od 1874. do 1974. U: Keros P i sur. Zbornik liječnika Hrvatske 1874.–1974. Zagreb: Zbor liječnika Hrvatske; 1974, str. 29–64.
4. Ratni dvobroj Liječničkog vjesnika. Liječ Vjesn 1991;113:191–300.
5. Nožić D, Mijušković P, Nikolić P, Draganić M. Diskantna aneurizma kao uzrok nejasnog febrilnog stanja. Liječ Vjesn 1991;113:411–3.
6. Ivanković M. Prilog etiopatogenezi o varikozitetima na donjim ekstremitetima. Liječ Vjesn 1991;113:394–7.
7. Poljak Ž. Teške optužbe protiv Zbora. Liječ Novine 1992;111–114:2–5.
8. Hebrang A. Liječ Novine 1992;111–114:5–8.
9. Gjurasić M. U ime istine. Liječ Novine 1992;111–114:9–17.
10. Što Zbor želi, a što ne želi. Liječ Novine 1990;83–84:3–5.
11. Hebrang A. Odgovor bivšem predsjedniku Zbora. Liječ Novine 1992;115–118:30–1.
12. Čepulić E. Hrvatska liječnička komora od 1995. do 2003. godine. U: Poljak Ž, ur. Hrvatska liječnička komora 1903•1995•2005. Zagreb; 2005, str. 91–136.
13. Vrhovac B, Sabljarić M. Povjerenstvo za medicinsku etiku. U: Poljak Ž, ur. Hrvatska liječnička komora 1903•1995•2005. Zagreb; 2005, str. 157–68.
14. Izjava o planiranju obitelji. Liječ Vjesn 1992;114:182–3.
15. IX. kongres hrvatskih liječnika. Liječ Vjesn 1991;113:104–90.
16. IX. kongres hrvatskih liječnika. Liječ Vjesn 1991;113(Suppl.1):1–66.
17. Bakran I. Izvješće tajnika. U: Godišnja izborna skupština Hrvatskoga liječničkog zbora. Liječ Vjesn 1997;119:255–8.
18. Belicza B, Orlić D. Hrvatski liječnički zbor. Predsjednici. Bakran I., ur. Zagreb; 2004, str. 246.
19. Vučak I. Liječničke komore u Dalmaciji od 1903. do 1945. godine. U: Poljak Ž, ur. Hrvatska liječnička komora 1903•1995•2005. Zagreb; 2005, str. 7–72.
20. Dugački V. Liječnička komora u Zagrebu od 1923. do 1946. godine. U: Poljak Ž, ur. Hrvatska liječnička komora 1903•1995•2005. Zagreb; 2005, str. 73–90.
21. Hebrang A. Smjernice razvoja hrvatskoga zdravstva u poslijeratnom razdoblju. Liječ Vjesn 1991;113:301–8.
22. Pismo ministra Hebranga uredniku »Liječničkih novina«. Liječ Novine 1996;128:18–19.
23. Poljak Ž. Urednikova replika ministru Hebrangu. Liječ Novine 1996;128:19–21.
24. O odnosima Hrvatskoga liječničkog zbora i Hrvatske liječničke komore. Liječ Vjesn 1999;121:166–7.
25. Poljak Ž. Staleška glasila hrvatskih liječnika od 1908. do 2005. godine. U: Poljak Ž, ur. Hrvatska liječnička komora 1903•1995•2005. Zagreb; 2005:149–58.